

Alfonz Gspan

Pisma A. T. Linharta gornjelužiškemu preroditelju dr. Karlu Gottlobu Antonu*

Prizadevanje, da bi v Zbranem delu Antona Tomaža Linharta^a objavili vsa ohranjena Linhartova pisma, je ostalo le pobožna želja, dasi je bilo to v načrtu in volja najboljša. Med dokumentarno izpričanimi Linhartovimi dopisniki, ki so z njim izmenjavali pisma, a tedaj o njih ni bilo ne duha ne sluha, smo navedli tudi dr. Karla Gottloba Antona.^b Poskušali smo jim dvakrat priti na sled (1936, 1946), toda obakrat brez uspeha. Treba se je bilo torej takrat odreči upanju, da bi se pisma našla. To pa je bilo tem težje, ker je bilo pričakovati, da so vsebovala dragoceno izmenjavo informacij in pobud med dvema izrazitima predstavnikoma prerodne miselnosti v dobi razsvetljenstva, torej važnega kulturnega in socialnega gibanja, ki je med drugim močno razgibalo tudi dva najmanjša slovanska naroda — Slovence in Lužiške Srbe. Spraviti v razvid to dopisovanje bi bilo velike važnosti tudi zato, ker bi bila to pr. Slovencev prva znana slavistična korespondenca in hkrati prvi izpričani neposredni kulturni stik Slovencev z Lužiskimi Srbi.^c

Kako je prišlo do dopisovanja med dr. K. G. Antonom in Linhartom?

Ko se je Linhart odločil, da napiše Slovincem kritično zgodovino, se je hotel dodobra seznaniti ne samo z obstoječo literaturo o tem predmetu, marveč tudi z zgodovino slovanskih narodov sploh. Zdi se, da je prebiral kataloge znamenitega vsakoletnega leipziškega knjižnega semnja in tam naletel na dr. Antona,^c avtorja del, ki jih je hotel preštudirati. Brž ko mu je knjiga EL I prišla v roke in jo je prebral, je sporočil svojo sodbo o njej prijatelju Martinu Kuraltu^d, kjer pravi med drugim, da je bral oznanilo o izidu neke vseslovsanske slovnice in da se knjige veseli, »če bo povedala, kaj smo Slovenci, kakor je pred kratkim povedal Slovanom dr. Gottlieb [!] Anton iz Leipziga. Svetujem Vam, da preberete njegovo delce Erste Linien eines Versuchs [!] über der alten Slaven [!] Ursprung, Sitten itd. itd. Jezik Slovanov povzdiguje s primerjavo njegovih različnih narečij v zgodovinski vir. Posnemal ga bom.« Sporočilo je dragoceno, ker pove, da Linhart leta 1784 še ni vedel nič natančnejšega o avtorju EL, saj piše celo njegovo krstno ime napačno in meni, da živi v Leipzigu, predvsem pa zato, ker imenuje Antona za vzornika pri pisanju svojega široko

* Objavo teh pisem je z njihovo najdbo omogočila kolegica dr. Ingeborg Schmidt, bibliotekarka v Städtische Kunstsammlungen Görlitz, Abteilung: Oberlausitzische Bibliothek der Wissenschaften. Za ljubeznivo pomoč se ji najtopleje zahvaljujem. — A. G.

zasnovanega znanstvenega dela Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Oesterreichs.^e

Nekako ob istem času je Anton po objavi prve knjige EL pripravljajl drugo knjigo, ki v bistvu ni drugega kakor ob enaki razporeditvi snovi dopolnitev in razširitev posameznih poglavij prve. Ker se je zavedal, da ima premalo informacij o Slovencih — poznal je le Valvasorja, Popoviča in nekaj Pohlina — je iskal z njimi stik in začel korespondenco z naravoslovcem B. Hacquetom,^f ko je izvedel zanj najbrž prek Schlözerjevega Briefwechsela. Kakor povzemamo iz EL II, je z njim dopisoval kvečjemu do jeseni 1787, to je do Hacquetove preselitve v Lvov. V knjigi se namreč na več mestih sklicuje nanj,^g ko opisuje ljudske navade na Slovenskem, zlasti pa v Dalmaciji in Liki.

Za pismeni stik med Linhartom in dr. Antonom je bil odločilen izid VGK I, kjer je Linhart na dveh mestih omenil pisca EL, češ da bo v drugi knjigi, kjer bo govor o zgodovini kranjskih Slovanov, poskušal posnemati dr. Antona s tem, da bo uporabljal jezikovne sledove in primerjal slovanske običaje,^h potem pa, da se ne strinja s sicer odlično Antonovo knjigo glede razlage imena Jacigi, češ da so bili ti slovansko pleme in da izvira njihovo ime iz besede jezik, kakor izvira ime Nemeč od pridevnika nem.¹ Ti dve omembi sta opozorili dr. Antona na zgodovinarja Linharta, na kar se je Anton kakšne tedne pred 26. marcem 1789 s pismom obrnil na Linhartov naslov, ki ga je našel na naslovnem listu VGK I. Tako je začel znamenito korespondenco, ki je šele zdaj prišla v razvid in obsega 8 enot. Po eni strani je velikanska sreča za nas, da so se ohranila od te korespondence vsaj Linhartova pisma, dasi moramo obžalovati izgubo Antonovih pisem, ker bi iz njih izvedeli še eno ali drugo, česar zdaj ni mogoče pojasniti. Da so propadla dr. Antonova pisma in to po vsem videzu za zmerom, je bila kriva okoliščina, da se po Linhartovi smrti (od 14. na 15. julij 1795), ko je prišla njegova literarna zapuščina na dražbo, ne Zois ne kdo drug ni pobrigal tudi za rešitev njegove celotne zapuščine, vključno korespondenco, kakor se je Zois pobrigal vsaj za rokopis njegovega VGK.¹

K najdbi doslej pogrešanih Linhartovih pisem je pripomoglo naključje, da sta dva Čeha — Jaroslav Krbec in Věra Michálková — objavila korespondenco med Jožefom Dobrovskim in dr. Karlom Gottlobom Antonom.^k Knjiga, ki vsebuje poleg izčrpnega uvoda in opomb nov, kritičen ponatis enajstih Antonovih pisem in deset odgovorov Dobrovskega, je prišla v Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani leta 1963. S tem, da je knjiga opozorila na obstoj izvirkov v arhivu Narodnega muzeja v Pragi in v Gornjelužiški biblioteki znatnosti pri mestnih umetniških zbirkah v Zhorjelcu, je izzvala poskus, vnovič načeti vprašanje o Linhartovih pismih dr. Antonu. Obrnili smo se torej na omenjeno biblioteko, kjer hranijo med Antonovo zapuščino tudi pisma Dobrovskega, in vprašali, ali ni morebiti tam iskanih pisem. Če so se ohranila pisma Dobrovskega dr. Antonu, zakaj bi se ne našla na istem kraju tudi Linhartova pisma istemu naslovniku? Vprašanju z dne 28. febr. 1963 je presenetljivo kmalu sledil pozitiven odgovor z dne 26. marca istega leta, in sicer da je med obsežno Antonovo korespondenco res 8 Linhartovih pisem iz let 1789—92 in da lahko dobimo mikrofilmske posnetke 42 strani, kolikor jih obsegajo ta pisma. Nedolgo zatem so s prijaznim posredovanjem zdajšnjega vodje Trubarjevega antikvariata Štefana Tausiga prispeli težko pričakovani posnetki, na osnovi katerih so bile izdelane povečave, ki so danes na voljo v rokopisni zbirki v NUK.¹

Tako smo slednjič po srečnem naključju le prišli v posest besedila teh važnih dokumentov, ki nam neposredno odkrivajo doslej neznana dejstva in odgovarjajo na vrsto nerazčiščenih vprašanj. Da smo se odločili za celotno objavo Linhartovih pisem s prevodi vred prav v Dokumentih, je odločila okoliščina, da govori Linhart v V. in VI. pismu svojemu sobesedniku tudi o obeh svojih slovenskih komedijah — o Županovi Micki in o Veselem dnevu. To sta edini znani direktni, dovolj izčrpní omembi obeh veseloiger in zato tem dragocenejši. Seveda pa niso nič manj pomembne tudi vse druge njegove izjave, misli, vprašanja in sodbe o vrsti strokovnih vprašanj, ki jih je reševal kot prvi slovenski zgodovinar-znanstvenik, ter o raznih literarnih pojavih in ljudeh, saj nam osvetljujejo čas in dogodke, kakor tudi Linhartove odzive nanje.

Tu velja omeniti, da je nekaj mesecev kasneje kakor z Linhartom začel dr. Anton dopisovati tudi z utemeljiteljem slavistike, Slovakom Jožefom Dobrovskim. Hkrati ko si v letih 1789 do 1792 dopisujeta dr. Anton in Linhart, teče vsaj nekaj časa vzporedno tudi korespondenca dr. Anton — Dobrovský in obratno, ki sega nato včasih z dolgimi prekinitvami tja do leta 1801. Ta korespondenca obravnava v prvem času pogosto prav ista vprašanja, ki razpravljata o njih dr. Anton in Linhart. Tako je torej Dobrovský reševal nekatere probleme stare slovanske zgodovine in jezikoslovja, ki se je sočasno z njimi bavil

Linhart. Tudi s tega vidika predstavljajo tu objavljena pisma važen prispevek k poznavanju tedanjega stanja slavistike ter omogočajo popravke nekaterih napak, ki so se izdajateljema korespondence med Dobrovskim in Antonom vrinile v komentar. Tako je treba med drugim vsekakor popraviti trditev, da bi bil Lionhard,^m ki da se tudi strinja z nmenjem, da izhaja ime Slovan iz debelnega zloga slav, slov, da je torej ta apelativ v sorodu s sluti, slovo, slava itd., Wenzel Leonhard (1746—1808), bivši jezuit, profesor in 1807/8 rektor praške univerze, pač pa je to nedvomno naš Anton Tomaž Linhart, čigar VGK je torej Dobrovský poznal. Tudi »neki učenjak s Kranjskega«,ⁿ ki se ukvarja s splošno slovansko slovnico, kakor poroča po Linhartovi informaciji dr. Anton Dobrovskemu, nikakor ni mogel biti leta 1789 Jernej Kopitar, saj mu je bilo takrat komaj devet let, pač pa je bil to Blaž Kumerdej.

Naša objava Linhartovih pisem hoče biti čim natančnejša in temelji na fotografskih posnetkih. Izvirnik je pisan v gotici z izjemo posameznih slovenskih besed v bohoričici. Tu je besedilo podano v latinici, v prevodih pa zamenjuje bohoričico gajica. Kratice in okrajšave so izpisane tako, da so dodane črke postavljene med oglate oklepaje. V izvirniku podčrtane besede so tu natisnjene v kurzivi. Pisemski omoti niso ohranjeni. V komentarju so opombe k posameznim pismom štete vsakokrat na novo.

I.

26. marca 1789. *Linhart se zahvaljuje za ugodno oceno svojega VGK I. Napoveduje tisk 2. dela. Nestrpno pričakuje EL II. Spodbuja Antona k pisanju splošne slovanske slovnice in besednjaka, Obsoja Pohlinove jezikovne samovoljnosti. Kumerdej piše slovnico s slovarjem. Obljublja pošiljko knjižnih novosti: Japelj-Kumerdejevega prevoda biblije in Makovčevega prevoda Steidlejeve porodničarske knjige. Pripravljen je informirati Antona o slovenščini, svoji materinščini.*

Laibach am 26. März 789.

Wohlgeborner Herr!
Verehrtester Herr!

Die so gütige Beurtheilung meines Werkes¹ von einem Manne, für den ich als Slave, und Geschichtsforscher schon lange ganz Dank und Verehrung² war, übertraf meine Erwartung. Denn nie war ich so verwägen, nie erlaubte es mir das Bewusstsein meiner Schwäche, von Kennern mehr zu erwarten, als das Urtheil, daß meine Arbeit erträglich,³ nicht ganz überflüssig sei.

Im zweiten Theile,⁴ welcher nun bald in die Presse kommen wird, werde ich meine Meinungen über die allgemeinen, und Spezialnamen der Slaven⁵ umständlicher erklären, indessen aber jede Belehrung von Ihnen mit Danke und Vergnügen annehmen.

Wie sehr wünsche ich daher, Ihre Fortsezzung über die Slaven recht bald zu erhalten.⁶ Aber wo, wie, und durch wen? — Darf ich um Ihre Antwort auf diese Fragen bitten?

Eine allgemeine slavische Gram[m]atik, und ein dergleichen Wörterbuch,⁷ Dinge, die bisher nur ein from[m]er Wunsch waren, werden Ihre Verdienste

um die Nation, und ihre Sprache vollenden. Daß P[ater] Marcus⁸ Ihnen nicht genug thun wird, denke ich selbst. Dieser eigensinnige Mönch, der, um original zu sein, alle widrige Überzeugung verwarf, hat dem krainischen Dialekte Eigenschaften aufgedrungen, die er nicht kennt. Herr Kumerdey,⁹ mein Freund, eben derselbe, der an der Übersezzung der krainischen Bibel arbeitet, wird eine neue Gram[m]atik nebst einem Wörterbuche herausgeben, worin[n] er die Verbindung des krainischen mit allen übrigen slavischen Dialekten zeigen wird. Dieses Werk wird die Schriften des P[ater] Marcus ganz entbehrlich machen.

Von der krainischen Bibel¹⁰ ist der 2. Theil des neuen Testaments schon herausgekommen, und der 1 Theil des alten Testaments soll bald nachfolgen. Auch eine Übersezzung der Geburtshilfe des H[errn] Professors Steidle in Wien¹¹ haben wir inzwischen erhalten, welche, als Übersezzung betrachtet, gut ist. Diese Bücher werden Sie bei Gelegenheit durch einen Wiener Buchhändler,¹² welcher die Leipziger Messe besucht,¹³ erhalten, weswegen ich mit dem hiesigen Buchhändler, Wilhelm Heinrich Korn,¹⁴ bereits die Verabredung getroffen habe.

Finden Sie mich fähig, Ihnen in Absicht auf die krainische Sprache, die meine Muttersprache ist,¹⁵ und die ich seit einigen Jahren studire, welche Auskunft zu geben, so befehlen Sie mit mir. Mein Wunsch, Ihnen Genüge zu leisten, ist unbegränzt, so wie die Hochachtung, mit welcher ich die Ehre habe zu sein

Euer Wohlgebornen
Ganz ergebenster Diener
Linhart

Ljubljana, dne 26. marca 1789.

Blagородni gospod!
Zelo spoštovani gospod!

Tako dobrohotna ocena mojega dela¹ od moza, ki sem mu bil kot Slovan in zgodovinar že dolgo zelo hvaležen in sem ga na moč častil,² je preseglo moje pričakovanje. Kajti nikoli nisem bil tako drzen, nikoli mi ni zavest moje šibkosti dopuščala, da bi pričakoval od poznavalcev več kakor sodbo, da je moje delo znosno,³ ne čisto nepotrebno.

V drugem delu,⁴ ki pojde kmalu v tisk, bom nadrobneje razložil svoje mnenje o splošnih in posebnih imenih Slovanov,⁵ vendar pa bom hvaležno in z zadovoljstvom sprejel vsak Vaš pouk.

Kako zelo si zato želim prav kmalu Vašega nadaljevanja o Slovanih!⁶ Toda kje, kako in po kom? — Ali smem prositi za Vaš odgovor na ta vprašanja?

Splošna slovanska slovnica in enak besednjak,⁷ reči, ki sta bili doslej le pobožna želja, bosta dopolnili Vaše zasluge za narod in njegov jezik. Da Vam oče Marko⁸ ne bo zadostil, mislim sam. Ta svojeglavi menih, ki je — da bi bil izviren — zavrnil vsa nasprotna prepričanja, je naprtil kranjskemu narečju lastnosti, ki jih le-to ne pozna. Gospod Kumerdej,⁹ moj prijatelj, prav tisti, ki dela na prevodu kranjske biblije, bo izdal slovnico s slovarjem, kjer bo pokazal zvezo kranjskega z ostalimi slovanskimi narečji. To delo bo spise očeta Marka potisnilo čisto v ozadje.

Od kranjske biblije¹⁰ je 2. del Novega testameta že izšel in 1. del Starega naj bi mu kmalu sledil. Medtem smo tudi dobili prevod gospoda Steidleja z Dunaja¹¹ o pomoči pri porodih, kot prevod je dober. Te knjige boste o priložnosti prejeli po nekem dunajskem knjigarnarju,¹² ki obiskuje leipziški semenj,¹³ zaradi česar sem se pravkar dogovoril s tukajšnjim knjigarnarjem Wilhelmom Heinrichom Kornom.¹⁴

Če menite, da sem sposoben, dati Vam o kranjskem jeziku, ki je moja materinščina¹⁵ in ga že nekaj let proučujem, kakšno informacijo, kar razpolagajte z mano. Moja želja, ustreči Vam, je neomejena kakor tudi spoštovanje,

ki imam z njim čast biti Vašemu blagorodju
prevdani služabnik
Linhart

II.

2. maja 1789. *Linhart v priligi odgovarja na Antonova vprašanja o Slovencih in slovenščini. Študij jezika mu ni bil namen, pač pa sredstvo za zgodovinske raziskave. Glede glagolskega vida ne more še odgovoriti, obrnil se je na veščaka Kumerdeja. Na Antonovo pohvalo sloga v VGK I, vrača poklon z izjavo, da se ima tudi v tem za Antonovega učenca. Obljubljene slovenske knjige so že na poti, pričakuje pa Antonove spise. Želi si Hauptmannovo dolnjelužiško in Smotrickega cerkvenoslovansko slovnico.*

Laibach am 2. Mai 789.

Wohlgeborner Herr!
Verehrtester Herr!

Ich eile, Ihre Fragen¹ zu beantworten, so gut als ich kann, obschon nicht so gut, als ich wünsche. Verzeihen Sie mir; Sprache habe ich nie als Endzweck behandelt, sondern nur als Hilfsmittel zur Geschichte.² Die eine Frage³ muß ich unbeantwortet lassen, bis ich H[e]r[r]n Kumerdey, welcher einige Posten weit von mir entfernt ist,⁴ zu Rathe ziehen kann. Wäre seine Gram[m]atik schon herausen, so dürfte ich mich nur auf dieselbe beziehen. Indessen haben Sie ja wohl Nachsicht mit mir.

Sie haben die Güte, meinen Stil edel, män[n]lich zu finden, zu vermuthen, daß mein zweiter Theil mehrere Ihrer Aufsätze, und Kumerdey's Gram[m]atik die Ihrige entbehrlich machen wird. Werden Sie es wohl für Heuchelei ansehen, wenn ich Sie versiechere, daß ich mir Ihren Stil zum Muster gemacht habe, und daß ich von dem Debrauche, den Sie von der Sprache in Bezug auf Geschichte machten, nur ein elender Nachahmer bin? — Der zweite Theil meiner Geschichte wird Sie davon überzeugen. Im übrigen erstaune ich über Ihre Eingezogenheit; erlauben Sie, daß ich Ihnen in meinem, und H[e]r[r]n Kumerdey's Namen gerade hier widersprechen darf.

Die krainischen Bücher habe ich an den H[e]r[r]n Wapler in Wien⁵ abgegeben, ehe ich noch Ihren zweiten Brief⁶ erhielt. Vermuthlich werden Sie selbe auf der Messe erhalten. Wapler hat mittlerweile auch den Auftrag, Ihre Schriften von Herrn Adam Friedrich Böhme⁷ zu übernem[m]en. Wie sehr sehne ich mich danach! Könnte ich zugleich auch jene philosophische Gram[m]atik des H[e]r[r]n Hauptman[n]⁸ erhalten, von der mir bisher nicht einmal die Existenz bekannt war, so wäre einer meiner heftigsten Wünsche erfüllt! Wapler wird alle Auslagen bestreiten.

Schon seit einigen Jahren bewerbe ich mich um die Gram[m]atik der slavischen Literarsprache von Smotrisky.⁹ So viel ich weiß, sind davon drei Auflagen vorhanden, die eine von Moscow, die andere von Wilna, und die dritte von Lemberg. Aber alle meine Mühe, die eine od[er] andere zu erhalten, war vergebens. Wollten Sie nicht die Gewogenheit haben, mir davon einige Auskunft zu geben.

Ich bin mit wahrer, wollkom[m]ener Verehrung
Ew[er] Wohl[gebornen] ganz ergebenster Diener
Linhart

1. Hat die Sprache im Lande mehrere Dialekte?

In dem eigentlichen Krain hat sie nur einen Dialekt; aber in dem krainischen Antheile von Istrien herrscht ein chrobatischer Dialekt, der durch die weiche Mundart der benachbarten Italiener sehr gemildert ist.

2. Weicht die Sprache in Kärnten, Tirol etc. ab, oder ist sie die nämliche?

In Tirol haben sich die Spuren der slavischen Sprache ausser einigen Namen der Örter, bereits verloren, so gewis auch einmal Slaven in diesem Lande wohnten.

Die Sprache in Kärnten, weicht von der krainischen etwas ab, so wie auch jene in der Steiermark. Verschiedenheiten kommen aus der Gemeinschaft, hier mit den deutschen, dort mit dem italienschen Nachbarn, aus der ebenen oder gebirgigten Lage, aus der Art der Beschäftigung, die diesem od[er] jenem Orte eigen ist etc. etc. Aber diese Verschiedenheit betrifft nicht die innere Struktur, nicht die Art des Ausdrucks, nicht die Fügung der Wörter — sie beschränkt sich größtentheils nur auf die Aussprache die z[um] B[ei]spiel in gebirgigten Gegenden rauher, und auf dem flachen Lande; besonders gegen Italien zu, weicher ist. Verschiedenheiten dieser Art findet man von Dorfe zu Dorfe. In Städten und an den Gränzen ist sie unreiner, als auf dem Lande, so in Krain, so auch in Kärnten, und in der Steiermark. Sie bildet, diese Verschiedenheit, mit einem Worte, keinen besondern Dialekt.

3. Können von allen verbis primitivis frequentativa gemacht werden, und nach welcher Regel?

Ich getraue mir hierüber noch nicht zu entscheiden, werde aber meine Meinungen nachtragen.

4. Hat die Sprache gewisse Partikeln, die den Verbis vorgesezt, den Sinn derselben erhöhen, erniedrigen etc. etc. z[um] B[ei]spiel anzuzeigen
a. das Aufbrauchen, z[um] B[ei]spiel im russ[ischen] is-derchal, ich habe ganz ausgegeben, is-pisal, ich habe ganz ausgeschrieben:

Auch wir Krainer sagen: isdal, ich habe ausgegeben, ispijal, ich habe ausgeschrieben. In der gemeinen Sprechart wird das i weggelassen, und lautet: sdal, spijal.

b. Das Schaden leiden z[um] B[eispiel] našpal, ich habe erschlafen (Unglück) na-igral ich habe verspielt (Schulden).

c. Das Endigen einer Handlung z[um] B[eispiel] ot-igral, ich habe aufgehört, zu spielen

d. Die Verringerung einer Handlung z[um] B[eispiel] po-biil, ich bin eine kurze Zeit gewesen.

e. Beraubung, Entbehrung z[um] B[eispiel] im Serbischen mit pšche, als pšche mežajch verschweigen.

f. Vergrößerung einer Kraft z[um] B[eispiel] Rašopatja, erst recht in den Schlaf kom[m]en

g. Abname, als o-pišal, ich habe etwas davon geschrieben.

Im krainischen heißt našpal, ich habe mich satt geschlafen, naigral, ich habe mich satt gespielt, nagledal, ich habe mich satt gesehen. Im Grunde ist es meines Erachtens der nämliche zusamm[m]engesetzte Sinn. Wenn der Krainer sagt, ješt šim dolgę naigral, so löst es sich im Deutschen so auf: ich habe Schulden auf mich gespielt.

Eben so heißt im krainischen odjedel, ich habe aufgehört, zu essen; auch odigral, ich habe aufgehört, zu spielen.

Die Partikel po bedeutet im Krainischen bald die Verringerung einer Handlung, bald auch die gänzliche Vollendung derselben z[um] B[eispiel] pozhakal, ich habe ein wenig gewartet, pogledal, ich habe ein wenig angeschaut, pošmejal, ich habe gelächelt. Hingegen heisst pošjal, ich habe ganz gesäet, pobil, ich habe ganz zusamm[m]engeslagen.

Dasselbe zischende psche haben wir nicht, sondern pre. Verschweigen heißt bei uns im nämlichen Sinne premozhati, aushalten, übertragen, pretërpeti.

räs hat bei uns den Begriff einer gewaltsamen Trennung: rasdjati auseinander treiben, rasbiti ganz auseinander schlagen. Auch kann man wohl sagen, rasšpatše, ganz ausschlafen, obwohl našpatše gewöhnlicher ist.

Von dem Gebrauche des o in dieser Bedeutung weiß ich keine Beispiele, ausser, wenn omahnil, ich habe die Hand sinken lassen, dahin gehören sollte.

In diesem Sinne braucht der Krainer das Wörtchen od, z[um] B[eispiel] od-pišal, ich habe etwas davon geschrieben, odrešal, ich habe weggeschnitten, odgrifjel, ich habe weggebissen.

Im ganzem aber ist nicht zu zweifeln, daß die krainische Sprache eben dieselbe Stärke im Gebrauche der Partikeln hat, wie alle übrigen slavischen Dialekte.

Blagorodni gospod!
Zelo spoštovani gospod!

Hitim odgovarjati na Vaša vprašanja,¹ kolikor pač morem, četudi ne tako dobro, kakor želim. Oprostite mi. Nikoli nisem obravnaval jezika kot končni smoter, temveč samo kot pripomoček za zgodovino.² Eno vprašanje³ moram pustiti odprto, dokler se ne posvetujem z gospodom Kumerdejem, ki živi nekaj postojank oddaljen od mene.⁴ Ko bi bila njegova slovnica že izšla, bi se lahko skliceval kar nanjo. Sicer pa potrpite z mano.

Tako ste dobri, da se Vam zdi moj slog žlahten, možat; menite, da bo moj drugi del potisnil v ozadje več Vaših spisov, Kumerdejeva slovnica pa Vašo. Ali bi res imeli za hinavščino, če Vam zagotovim, da sem si vzel Vaš slog za zgled in da sem v načinu, kako Vi uporabljate jezik glede na zgodovino, le beden posnemovalec? Drugi del moje Zgodovine Vas bo o tem prepričal. Sicer pa strmim nad Vašo skromnostjo; dovolite, da Vam smem prav tukaj oporekati v svojem in v Kumerdejevem imenu.

Kranjske knjige sem oddal gospodu Waplerju na Dunaju,⁵ še preden sem prejel Vaše drugo pismo.⁶ Verjetno jih boste dobili na sejmu. Wapler ima vtem tudi naročilo, da prevzame Vaše spise od gospoda Adama Friedricha Böhmeja.⁷ Kako zelo hrepenim po njih! Če bi lahko hkrati dobil tisto filozofsko slovnico gospoda Hauptmanna,⁸ katere obstanek mi doslej ni bil niti znan, bi se izpolnila ena mojih najbolj vročih želja. Wapler bo poravnal vse izdatke.

Že nekaj let se potegujem za Smotriskega gramatiko⁹ slovanskega književnega jezika. Kolikor vem, je izšla v 3 izdajah: ena v Moskvi, druga v Vilnu in tretja v Lvovu. Toda ves moj trud, da bi eno ali drugo dobil, je bil zaman. Ali bi mi bili tako naklonjeni in mi o tem kaj sporočili.

Sem z resničnim popolnim spoštovanjem
Vašemu blagorodju predani
Linhart

1. Ali ima jezik v deželi več narečij?

Na samem Kranjskem je le eno narečje, toda v kranjskem predelu Istre prevladuje hrvaško, ki je po mehkem izgovoru sosednih Italijanov zelo omiljeno.

2. Ali se jezik na Koroškem, Tirolskem itd. razločuje ali je isti?

Na Tirolskem so se sledovi slovanskega jezika, izvzemši nekatera krajevna imena, že izgubili, četudi je gotovo, da so nekoč v tej deželi bivali Slovani.

Jezik na Koroškem se od kranjskega nekoliko loči kakor tudi jezik na Štajerskem. Razločki izhajajo iz sožitja tu z nemškimi, tam z italijanskimi sosedi, iz ravne ali hribovite pokrajine, iz načina zaposlitve, ki je temu ali onemu kraju lasten itd. itd. Toda ta različnost ne zadeva notranje strukture, ne načina izražanja, ne besedotvorja — večidel se omejuje le na izreko, ki je npr. v hribovitih predelih bolj raskava in v ravnini, posebno proti Italiji, mehkejša. Razločke take vrste je najti od vasi do vasi. V mestih in ob mejah je manj čist kakor na deželi tako na Kranjskem, tako tudi na Koroškem in na Štajerskem. Ta različnost z eno besedo ne predstavlja nobeno posebno narečje.

3. Ali je mogoče iz vseh primarnih glagolov narediti frekventativa in po kakšnem pravilu?

O tem si še ne upam izreči mnenja; bom ga pa kasneje.

4. Ali ima jezik določene predpone, ki se postavljajo pred glagole in ki povečujejo smisel glagolu, ga pomanjšujejo itd. itd., da bi npr. izrazili

a) izrabo, npr. v ruščini izdržal, sem popolnoma izdal, izpisal, sem čisto do konca napisal:

b) oškodovanje, npr. naspal, ich habe erschlafen (nesreča), na-igral, ich habe verspielt (dolgovi).

c) končavanje nekega dejanja npr. ot-igral, ich habe aufgehört zu spielen.

d) zmanjšava kakega dejanja, npr. pobiil, ich bin eine kurze Zeit gewesen.

e) oropanje, pomanjkanje npr. v [luž.] srbščini s pše kot pšemeľcaš verschweigen.

f) povečanje neke sile npr. razospatsja erst recht in den Schlaf kommen

g) odvzem, kakor o-pisal, ich habe etwas davon geschrieben.

Tudi mi Kranjci pravimo: izdal, ich habe ausgegeben, izpisal, ich habe ausgeschrieben. V navadnem pogovoru se i izpušča in se pravi zdal, spisal.

V kranjščini pomeni naspal ich habe mich satt geschlafen; naigral, ich habe mich satt gespielt, nagledal, ich habe mich satt gesehen. V bistvu je po mojem mnenju to isti sestavljeni smisel. Če pravi Kranjec jest sim dolgé naigral, potem se to po nemško pravi ich habe Schulden auf mich gespielt.

Prav tako se pravi na Kranjskem odjedel, ich habe aufgehört zu essen; enako odigral, ich habe aufgehört zu spielen.

Členica po pomeni v kranjščini zdaj združitev nekega dejanja zdaj njegovo popolno dovršitev; npr. počakal, ich habe ein wenig gewartet, pogledal, ich habe ein wenig angeschaut, posmejal, ich habe gelächelt. Temu nasproti pa se pravi posjal, ich habe ganz gesäet, pobil, ich habe ganz zusammengeschlagen.

Tega sikajočega pše mi nimamo, temveč pre. Verschweigen se pravi pri nas v istem pomenu premočāti; aushalten, übertragen, pretrpeti.

raz pomeni pri nas nasilno ločitev; razdjeti auseinander treiben, razbiti ganz auseinander schlagen. Lahko tudi rečemo razspal se ganz ausschlafen, četudi je naspal se navadnejše.

Za rabo o v tem pomenu ne poznam nobenih primerov, razen če bi sodilo semkaj omahnil, ich habe die Hand sinken lassen.

V tem smislu uporabljaja Kranjec besedico od, npr. odpisal, ich habe etwas davon geschrieben, odrezal, ich habe weggeschnitten, odgrizel, ich habe weggebissen.

V celoti pa ni dvomiti, da ima kranjski jezik enako moč v rabi členic kakor vsa druga slovanska narečja.

III.

2. julija 1789. Linhart odgovarja po prejemu Kumerdejevih razlag na 3. točko vprašalnika iz prejšnjega pisma. O VGK I je izšla prva tiskana ocena v jenski *Allgemeine Literaturzeitung*. Linhartovo mnenje o njej. Nejevoljen je, da še zmerom ni prejel EL II. O hipotezi, kje je bila nekoč Magna Serbia, si pridržuje sodbo do nadaljnjega. Poroča o slovenskem refleksu za jat.

Also ohne Kurialien.¹ Sie sind meinem Wunsche bevorgekom[m]en, den ich zu aussern bisher nicht so frei war.

Das Resultat meiner Berathschlagung mit H[er]r[r]n *Kumerdei* in Ansehung der krainischen Frequentativorum war folgendes:

Sie sind zweierlei: Frequentativa,² und Frequentativa frequentativorum.³

Zu der ersten Gattung werden nach Beschaffenheit des Ausganges, und des vor dem Ausgange befindlichen Konsonanten gebildet.

Die Verba, die in ein langes *im* ausgehen, wenn sie zweisylbig sind, und der vor dem *im* stehende Konsonant ein *d, t, l, r* ist, haben keine Frequentativa z[um] B[ei]spiel] *gorim, ich brenne, gatim, ich verstopfe.*

Die verba in *nem* haben keine Frequentativa, z[um] B[ei]spiel] *mignem, ich winke.*

Auch die in ein kurzes *im* ausgehenden verba haben *nicht leicht* ein Frequentativum, z[um] B[ei]spiel] *kurim, ich heize.*

Die Verba, welche vor der Endsilbe ein *š, s, sh*, haben, bilden das Frequentativum durch Veränderung des ersten und zweiten Vokals, was derselbe im[m]er für einer ist, in ein *a*, und das *š, sh, s*, in ein *šh* /:wenn d[as] Primitivum zweisilbig, oder auch dreisilbig ist:/ z[um] B[ei]spiel] *nešem, nošim* ich trage, freq. *našham.*

Die Verba, deren Konsonant ein *g, h, k, zh* ist, machen das Frequentativum in *ujem, oder ovam, oder avam*, z[um] B[ei]spiel] *migam, ich winke, freq. migujem, migovam, migavam.*

Die d[a]s *j, v, z* vor dem Ausgange haben, leiden in der Regel kein Frequentativum.

Die Frequentativa frequentativorum werden nach gleichen Regeln gebildet. Ein B[ei]spiel] davon ist, *ponošim, ich werfe vor. Freq. ponašham, Frequentativum frequentativi ponašhujem, ich werfe oft und anhaltend vor.*

Diese wenigen Regeln erschöpfen freilich nicht alles. Sie werden aber, ich hofe es, so gütig sein, sich damit zu begnügen, bis die Gram[m]atik des H[errn] *Kumerdei* herausköm[t].⁴ Er trug mir besonders auf, sie Ihrer freundschaftlichen Beurtheilung zu empfehlen, und dankt, wie ich selbst, für die gütige Meinung, die Sie von uns beiden hegen, unendlich. Ich meines Orts bin in der größten Verlegenheit, Ihre Erwartung zu befriedigen, da ich mein Zurückstehen gegen Sie /:erlauben Sie mir diesen Ausdruck von Ihnen zu nem[m]en:/ mein Unvermögen, Sie zu erreichen, fühle.

Erst neulich kam mir die Rezension meines Werkes in der Jenaer allgemeinen Literaturzeitung⁵ zu Gesichte. Die erste öffentliche Nachricht, die ich davon las. Sie ist gütiger, als die Herrn sonst gewohnt sind, österreichische Schriftsteller zu behandeln, aber doch im eigentlichen Verstande nur *Rezension*. Mich daucht es, daß der Rezensent kein Mann von Metier ist. Vielleicht aber täuscht mich die Eigenliebe. —

Den 2. Th[eil] Ihres Werkes über die Slaven⁶ habe ich noch zur Stunde nicht erhalten, und möchte mich darüber krank ärgern. Unaussprechlich ist die Nachlässigkeit der Wiener Buchhändler. Eben heute schreibe ich deshalb nach Wien.

Empfangen Sie indessen meinen herzlichen Dank im Voraus. Ich kann mich jetzt über den Saz, daß alle Slaven aus Magna Servia⁷ ausgingen noch

nicht aussern. Mit Sehnsucht erwarte ich nähern Aufschluß, und mit Vergnügen werde ich Ihnen auf diesem Felde folgen. Gleichen Dank für Ihre Sorgfalt wegen Hauptman[n]s und Smotrisky's Gram[m]atik!⁸

Das *ę* wird im Krainischen ganz richtig wie *ei* ausgesprochen, doch so, daß beide Vokalen gleichsam zusam[m]engeschmolzen werden.

Erfreuen Sie bald wieder mit einem Schreiben
Ihren Linhart

Wenn Sie erlauben, so wollen wir auch d[a]s Wohlgeborn, Gehorsamst⁹
u[nd] s[o] f[ort] weglassen. Ich bin so frei, damit den Anfang zu machen.

Ljubljana, 2. julija 1789.

Torej brez vljudnostnih fraz! Prehiteli ste mojo željo, ki se je doslej nisem upal izreči.

Rezultat mojega posvetovanja z gospodom *Kumerdejem* glede frekventativov v kranjščini je naslednji:

Dvoje jih je: frequentativa² in frequentativa frequentativorum.³

Tisti iz prve vrste se tvorijo glede na končaj in glede na soglasnik, ki stoji pred končajem.

Glagoli, ki se končujejo na dolgi *ím*, če so dvozložni in če je pred *ím* stoječi soglasnik *d*, *t*, *l*, *r*, nimajo frekventativov, npr. gorim ich brenne, gatím ich verstopfe.

Glagoli na *-nem* nimajo frekventativov, npr. mignem ich winke.

Tudi glagoli, končujoči se na kratki *-i*, nimajo zlahka frekventativa, npr. kurim ich heize.

Glagoli, ki imajo pred zadnjim zlogom *s*, *z*, *ž*, delajo frekventativ s spremembo prvega in drugega vokala, naj si bo kakršen koli *že*, v *-a-* in *s*, *ž*, v *z* *š* (če je primitiv dvo- ali tudi trizložen): npr. nesem, nosim ich trage, frekv. našam.

Glagoli, katerih konsonant je *g*, *h*, *k*, *č*, tvorijo frekventativ na *-jem* ali *-ovam* ali *-vam*, npr. migam ich winke, frekv. migujem, migovam, migavam.

Tisti, ki imajo *j*, *v*, *c* pred koncem, praviloma ne trpijo nikakega frekventativa.

Frequentativa frequentativorum se tvorijo po istih pravilih. Primer za to je ponosim ich werfe vor. Frekv. ponašam, frequentativum frequentativi ponašujem, ich werfe oft und anhaltend vor.

Teh nekaj pravil seveda ne izčrpa vsega. Boste pa, upam, tako dobri in se s tem zadovoljili, dokler ne izide gramatika gospoda *Kumerdeja*.⁴ Posebej mi je naročil, da jo priporočim Vaši prijateljski presoji, in se neskončno zahvaljuje enako kakor jaz za dobrotljivo mnenje, ki ga imate o naju obeh. Jaz zase sem v največji zadregi, kako bi zadovoljil Vaše pričakovanje, ker čutim (dovolite mi, da jemljem ta izraz od Vas) nesposobnost, da bi Vas dosegel.

Šele pred kratkim mi je prišla pred oči recenzija mojega dela v Jenaer allgemeine Literaturzeitung.⁵ Prva javna vest, ki sem jo bral o njem. Je dobrohotnejša, kakor so sicer gospodje vajeni obravnavati avstrijske pisatelje, toda v pravem pomenu le *recenzija*. Zdi se mi, da recenzent ni mož stroke. Morebiti pa me vara samoljubje. —

Drugega dela Vašega spisa o Slovanih⁶ do danes še nisem prejel in bi se zato jezil do obupa. Neizrekljiva je zanikrnost dunajskih knjigarnarjev. Prav danes pišem zaradi tega na Dunaj.

Vtem pa sprejmite v naprej mojo prisrčno zahvalo. Zdaj se še ne morem izreči o trditvi, da izhajajo vsi Slovani iz Magna Servia.⁷ Hrepenече pričakujem natančnejšo razlago in z zadovoljstvom Vam bom na tem področju sledil. Enaka zahvala za Vašo skrb glede Hauptmannove in Smotriskega gramatike!⁸

V kranjščini se *ę* čisto pravilno izgovarja kot *ei*, vendar tako da se oba vokala enako skupaj zlijeta.

Razveselite skoraj spet s kakšnim pisanjem
Vašega Linharta.

Če dovolite, hočeve izpuščati tudi *blagorodje*, *najpohlevneje*⁹ itd. Tako prost sem, da s tem začenjam.

IV.

30. oktobra 1789. Linhart hvaležno potrjuje prejem EL II. Na široko podaja svojo razlago etimologije apelativa Slovan in Celovec. Sprejema Antonovo mnenje o izvoru Slovanov, oprto na Vibija Sekvestra. Ogorčen nad Hacquetovo negativno oznako Kranjcev, objavljeno v uvodu Oriktografije IV, nazorno označuje njenega avtorja. Sporoča, da je izšel Gutschmannov slovar.

Laibach am 30. 8ber 789

Endlich habe ich den zweiten Theil Ihrer Geschichte der Slaven empfangen.¹ Nemmen Sie dafür meinen warmen, herzlichen Dank an.

Wie werde ich Ihre gütige Erklärung über meine Arbeit verdienen, wie Ihrer Erwartung in der Folge entsprechen können! — Sie setzen mich in die größte Verlegenheit.

Daß Sie meiner Ableitung des Namens der Slaven in der Hauptsache wahrscheinlich finden, bin ich ungemein erfreut; und schon dieses Bewußtsein Ihres Beifalls ist für meine Bemühung hinreichende Belohnung. Doch erlauben Sie mir, in Ansehung desjenigen, worin Sie von meiner Meinung abgewichen sind, mich zu rechtfertigen, und verzeihen Sie gütig, wenn meine Rechtfertigung nicht gegründet sein sollte.

Sie sagen, S. 21, nicht *Selo*, sondern *Sedlo*, oder *Sjedlo* bedeute den Siz; die Slaven müßten daher Sedlowaten, und nicht Selowaten heissen.

Ich kenne dieses *Sedlo*, und das verwandte *Sedęti*, in verschiedenen Dialekten ganz wohl. Es stam[m]t mit dem deutschen *sizzen*, und dem lateinischen *sedere* aus der nämlichen Quelle, und bedeutet d[a]s *mechanische Sizzen*. Daß aber irgend ein slavisches Volk aus *Sedlo* das *Selo*, der Wohnsiz, gebildet habe, bin ich nicht überzeugt.

Mich daucht, wir haben in unserer Sprache ein anderes *Selo*, womit das *figürliche Sizzen*, das *Wohnen*, bezeichnet wird, und d[a]s zugleich den Begriff einer Wanderung enthält. Dahin gehören im krainischen *šěl* der Bothe, *pošěl* der Dinstbothe, *pošlati* schicken, *šeliti*; den Wohnsiz ändern u[nd] s[o] f[ort]. Die Stam[m]sylbe *šěl* finden wir auch, wenn ich nicht irre, in *Sleş*, die Folge, und dem abgeleiteten *pošleşni*, der nachfolgende u[nd] s[o] f[ort]. Diese Worte welche alle auf Bewegung deuten, können doch von *Sedlo* nicht abgeleitet werden, da *Sizzen*, und Bewegung einander widersprechen.²

Daß *Zelovez*,³ der Name der Stadt Klagenfurt, nicht von *selo*, der Wohnsiz, herkomme, glaube ich nun selbst, weil es in der Volkssprache nicht *Selovez*, sondern *Tselovez* heißt. Es bedeutet einen geschlossenen Ort, von *zelo* (*tselo*) ganz. Von *zelit* klagen, welches Wort wir südliche Slaven nur in *shalovati* trauern erkennen, kann es nicht herkommen, weil es sonst *shalovez*, nicht *Zelovez* heissen müßte. Auch verschwindet der vorausgesetzte Begriff des Klagens, weil Klagenfurt von dem Flusse Glan, welcher vorbeifließt, und dem deutschen *furt*, abstammt. Glan aber ist weiter nichts, als d[as] slavische *glęna*, die Schlam[m]erde.

Ihre Theorie von der Herkunft der Slaven, die Stelle des Vibius Sequester,⁴ zusam[m]engenom[m]en mit den übrigen Beweisen, überzeugen mich ganz. Mit Vergnügen werde ich Ihnen auf diesem Pfade folgen, da ich selbst von dem Gedanken nie abgewichen bin, daß die krainischen Slaven aus jenen dunkeln Sarmatien ausgingen.

Ohne Zweifel werden Sie den vierten Theil der oryktographie des H[e]r[r]n *Hacquets*⁵ bereits in Händen haben. Da sein Urtheil über die Krainer auf Männer, welche über den Charakter der Nationen zu entscheiden haben, hofentlich keinen wesentlich Eindruck macht, an seichten Köpfen aber nichts gelegen ist, so hat man es für überflüssig erachtet, eine Apologie zu schreiben. Dieser Mann, der seinen Aufenthalt im Lande Krain durch ein sonderbares Gemengsel übereilter und verdienstvoller Handlungen auszeichnete, hat persönliche Beleidigungen einzelner Menschen an eine Nation, von der er Achtung, Brod, und Schuz — nur nicht für seine Thorheiten — genoß, unedel gerächet. Sein hizziger Charakter, und d[er] Übermaß des Selbstvertrauens auf seine Wissenschaft, haben ihm auch hier nicht erlaubt, auf dem mühsamen Wege unbefangener ruhiger Überlegung Wahrheit zu suchen.

So eben ist ein deutsch-windisch Wörterbuch von Oswald *Gutsman*[n] in Klagenfurt⁶ herausgek[om]men. Kann ich Ihnen damit dienen, so wird es mich recht sehr freuen. Ich erwarte nur Ihren Befehl und bin

Ihr gehorsamster D[ien]er
Linhart

Ljubljana, 30. oktobra 1789.

Slednjič sem dobil drugi del Vaše Zgodovine Slovanov.¹ Sprejmite zanj mojo toпло, prisrčno zahvalo.

Kako naj zaslužim Vašo dobronljivo izjavo o mojem delu, kako naj v bodoče izpolnim Vaše pričakovanje! — Spravljate me v največjo zadrego.

Da se Vam zdi moje izvajanje imena Slovani v glavnem verjetno, me neznansko veseli; in že zavest Vašega soglašanja je zadostno plačilo za moj trud. Vendar mi dovolite, da se zagovarjam glede na tisto, v čemer se ločite od mojega mnenja, in odpustite mi dobrohotno, če moj zagovor ne bi bil utemeljen.

Na strani 21 pravite, da ne pomeni Selo, pač pa Sedlo ali Sjedlo sedež; zato bi se morali Slovani imenovati Sedlovati ne pa Selovati.

Poznam tisto sedlo in temu sorodno sedeti v najrazličnejših narečjih čisto dobro. Je z nemškim *sizzen* in z latinskim *sedere* istega izvora in pomeni mehanično sedenje. Da pa bi katero slovansko ljudstvo iz sedlo naredilo selo, der Wohnsitz, nisem pričlan.

Domnevam, da imamo v našem jeziku neko drugo selo, ki z njim označujemo sedenje v prenesenem pomenu, das Wohnen, in ki hkrati vsebuje pojem seljenja. Sem sodijo v kranjščini *sèl* der Bothe, posel der Dienstbothe, poslati schikken, seliti den Wohnsitz ändern itd. Korenski zlog *sel* najdemo tudi, če se ne motim, v sled die Folge in v izpeljanki posledni der Nachfolgende itd. Teh besed, ki vse pomenijo gibanje, vendar ni mogoče izvajati iz sedlo, ker si sedenje in gibanje drug drugemu nasprotujeta.²

Da ne prihaja Celovec,³ ime mesta Klagenfurt, iz selo, der Wohnsitz, sam zdaj verjamem, ker se v ljudskem govoru ne imenuje Selovec marveč Celovec. To pomeni zaprt kraj, od celo (tselo) ganz. Od celit klagen, besedo, ki jo južni Slovani poznamo le v pomenu žalovati trauern, ne more prihajati, ker bi se sicer moral imenovati Žalovec ne pa Celovec. Tudi izgine prej omenjeni pojem toženja, ker izvira Klagenfurt iz reke Glan, ki teče mimo, in nemškega furt. Glan pa ni čisto nič drugega kakor slovanska glena, die Schlammerde.

Vaša teorija o izvoru Slovanov, mesto iz Vibija Sekvestra⁴ skupaj z drugimi dokazi me čisto prepričujejo. Z zadovoljstvom Vam bom po tej poti sledil, ker nisem nikoli odstopil od misli, da so kranjski Slovani izšli iz tiste temne Sarmatije.

Brez dvoma imate že v rokah četrti del Orikografije gospoda *Hacqueta*.⁵ Ker njegova sodba o Kranjcih ne bo najbrž naredila nobenega bistvenega vtisa na može, ki naj odločajo o značaju narodov, za medle glave nam pa ni mar, zato se nam ni zdelo potrebno pisati apologijo. Ta človek, čigar bivanje na Kranjskem se je odlikovalo po čudni zmesi prenačljenih in zaslužnih dejanj, se je neplemenito maščeval

za osebne žalitve posameznikov nad narodom, ki mu je izkazoval spoštovanje, mu dajal kruh in ga ščutil, toda nikakor za njegove norosti. Njegov ognjeviti značaj in čezmerno samozaupanje v njegovo znanstvenost mu tudi tukaj nista dopuščala, da bi na naporni poti nepristranskega, mirnega preudarjanja iskal resnico.

Pravkar je izšel nemško-slovenski slovar Ožbalta *Gutsmanna* v Celovcu.⁶ Če Vam morem biti z njim na uslugo, me bo prav veselilo.

Pričakujem le Vaš ukaz in sem Vaš

najbolj poslušni služabnik
Linhart

V.

26. januarja 1790. *Linhart se opravičuje, če je z razlago apelativa Slovan užalil Antona. VGK II mu zori počasneje, kakor je mislil, in mu dela preglavice. Poroča o priredbi Županove Micke, o njeni uprizoritvi in o presenetljivem odzivu publike nanjo. Odposlal je Gutsmannov slovar. Odobrava Antonovo idejo, sporočeno Dobrovskemu, da hoče izdajati slavistično revijo; Linhart bo v njej sodeloval. Odklanja Papankovo zgodovino. Zanima se, ali imajo tudi Lužiški Srbi pratiko, ker vidi v njej sledove praslovanskega verovanja in navad.*

Laibach am 26 Jän. 1790

Als ich Ihnen meine Gedanken über den Nam[m]en der Slaven¹ eröffnete, hatte ich nicht die Absicht, Ihre Meinung zu bestreiten, sondern nur, die meine Ihrer Prüfung vorzulegen. Ich bitte recht sehr, mir es nicht übel zu nem[m]en.

Das Manuskript des zweiten Theils meiner Geschichte liegt bereits fertig von mir.² Aber ich bin über verschiedene Punkte mit mir selbst noch nicht einig. Wie sehr wünsche ich mir die Gesellschaft, und die freundschaftliche Feile eines Mannes, wie Sie!

Ich habe den Versuch gewagt, ein krainersches Lustspiel unter dem Nam[en] shupanova Mizka, *Marie, die Tochter des Supans*, zu verfertigen, und in dem hiesigen ständischen Theater vorstellen zu lassen.³ Es war der erste Versuch, seit dem Slaven in Krain wohnen. Ich sah mit Vergnügen, wie sehr sich diese Slaven, die man schon seit Jahrhunderten zu germanisiren beschäftigt ist, noch immer fühlen, mit welchem Enthusiasm sie an ihrer Sprache, an ihren eigenen Sitten, an ihrer Originalität hängen.

Das deutsch-windische Wörterbuch⁴ ist bereits für Sie bei H[errn] v[on] Kurzbök⁵ in Wien unter H[errn] Böhmes⁶ Adresse abgegeben worden. Da ich ohnehin die Gram[m]atik v[on] Hauptman⁷ erhalte, so könnten wir, dünkte ich, die Kosten gegeneinander abrechnen.

Das Journal, welches Sie dem H[errn] Dobrowský vorschlugen,⁸ wäre in der That recht nützlich. Mit dem größten Vergnügen würde ich meine Bemühung beitragen, um es mit Beiträgen aus dieser Gegend zu bereichern. —

*Papanek's Historia gentis Slavae*⁹ habe ich. Der Titel verspricht viel; aber d[a]s Werk ist ganz unbedeutend.

Haben die Wenden in der Lausiz keinen eigenen Volkskalender? Die Krainer haben ihn, unter dem Namen Pratika.¹⁰ Er ist seit Jahrhunderten im[m]er der nämliche. Aus dem beigeschlossenen Blatte können Sie sich einen Begriff davon machen. Wenn andere Slaven auch dergleichen hätten, und man im Stande wäre, mehrere gegeneinander zu halten, so würde man vielleicht in

Laibach am 26 Jan. 1790

Als ich Ihnen meine Gedanken über den
Namen der Natur veräußerte, hatte ich nicht die
Absicht, Ihre Meinung zu bestimmen, sondern
nur, Sie meiner Idee Freigebung zu erlauben. Ich
bitte nicht, Sie, mich und nicht über zu urtheilen.

Das menschliche ist zu einem Spiel unserer
Geister liegt beinahe fest bei uns. aber
ich bin über trostlicherer Freiber mit mir selbst
noch nicht einig. aber jetzt wünsche ich mir
die Freigebung, und die freigegebenheit für
meine Meinung, wie Sie!

Ich habe den Versuch gemacht, ein beinahe
ästhetisch unter dem Namen Shupanova mitka,

Mein, die Tochter des Tugend, die heiligste,
und in dem heiligen heiligsten Gottes Tempel
zu liegen. Es war die erste Tempel, mit
dem Namen in dem Tempel. Ich war mit der
jungfrau, wie jede der diese Namen, die man schon
mit jeder heiligsten zu gründen ist
ist, nach einem Namen, mit welchem sich
sie in dem Tempel, an dem Tempel
an dem Tempel jungfrau

Das Buch der heiligen Schriften ist
die die die G. 2. Tempel in dem Tempel
des Tempel abgeben werden. Die die
des Tempel in dem Tempel
des Tempel in dem Tempel

abgeschlossen

Das Journal, welches die Frau G. Robertson
verfassen, war in der That sehr nützlich,
mit der Frau größtenteils zusammen, wiewohl ich
manches beifügen konnte, nur es mit Beiträgen
aus dieser Jugend zu versehen -

Flugblätter historia gentis Slavae facta est.
Der Titel begreift viel; aber es ist
ganz unvollständig.

Geben Sie Ansehen in der Sache einem richtigen
Wortwahlbuch? Die Wörter haben ich, unter
dem Namen Pratica, so ist viel gefasst,
man muss es nützlich. Das die Begriffswörter
kann können die, auf einen Begriff davon machen.

Alles außer Klammern auf beyde Seiten fähne, und
man im Hauch wört, welcher gegen einander
zu fallen, so wird man bedient in beyde seyt
des Religion, dometierr, und Gravosafiten der
allem Klammern werfend möglich Rejunktat dement
grüßen. Ist die einmal die Meinung, daß in
dieser dement des dement ist plariffen Graden,
dient nicht ganz bedient sind.

Ist die mit vollkommenen Gradschriftung

Hr

Gravosafiten dement
Luisen

Bezug auf die Religion, Kenntnisse, und Gewohnheiten der alten Slaven welches nützliche Resultat daraus ziehen. Ich bin einmal der Meinung, daß in diesem Kalender die Spuren des slavischen Heidenthums nicht ganz vertilgt sind.

Ich bin mit vollkom[m]enster Hochachtung

Ihr
gehorsamster Diener
Linhart

Ljubljana, dne 26. jan. 1790.

Ko sem Vam razodel svoje misli o imenu Slovanov,¹ nisem nameraval spodbijati Vašega mnenja, marveč sem Vam hotel le predložiti svoje misli v preudarek. Lepo prosim, ne štejte mi tega v zlo.

Rokopis drugega dela moje zgodovine leži že končan pred mano.² Toda v določenih točkah si še sam nisem na čistem. Kako zelo si želim družbe in prijateljske pile moža, kakršen ste Vi!

Tvegal sem poskus, sestaviti kranjsko veseloigro z imenom Županova Micka, *Marie, die Tochter des Supans*, in jo dal uprizoriti v tukajšnjem stanovskem gledališču.³ To je bil prvi poskus, odkar stanujejo Slovani na Kranjskem. Z veseljem sem videl, kako zelo se ti Slovani, ki jih že stoletja germanizirajo, še zmerom čutijo Slovane, s kakšnim entuziazmom visijo na svojem jeziku, na lastnih šegah, na svoji izvirnosti.

Nemško-slovenski slovar⁴ je bil pravkar oddan za Vas pri gospodu pl. *Kurzböcku*⁵ na Dunaju na naslov gospoda *Böhmeja*.⁶ Ker tako in tako dobim *Hauptmannovo* gramatiko⁷, bova lahko, tako sem mislil, stroške med sabo obračunala.

Casnik, ki ste ga predlagali gospodu *Dobrovskemu*,⁸ bi bil resnično zelo koristen. Z največjim veseljem bi prispeval svoj trud, da bi ga obogatil s prispevki iz teh krajev.

Papankovo *Historia gentis Slavae* imam.⁹ Naslov obeta mnogo; delo pa je popolnoma nepomembno.

Ali nimajo Vendi v Lužici nobenega lastnega ljudskega koledarja? Kranjci ga imajo z imenom *Pratika*.¹⁰ Stoletja je že en in isti. Iz priloženega lista si lahko ustvarite predstavo o njem. Če bi imeli tudi drugi Slovani takšne in če bi imel človek možnost, primerjati jih med sabo, bi morebiti glede na religijo, vednosti in navade starih Slovanov prišel do kakšnih koristnih zaključkov. Mislim namreč, da v tem koledarju niso sledovi slovanskega poganstva popolnoma zatrti.

Z odličnim spoštovanjem

Vaš pokorni služabnik
Linhart

VI.

6. oktobra 1790. Izid VGK II ovirata cenzura in pomanjkanje papirja. Linhart je prejel *Hauptmannovo* slovnico. Poroča o svojem drugem dramatskem poskusu: Veselem dnevu in o nameri, ki jo je imel z njim. Spet se zanima za slavistični časopis. Na *Antonovo* vprašanje, če bi bilo mogoče dobiti na Slovenskem *Trubarjev* in *Dalmatinov* prevod biblije, odgovarja negativno. Napoveduje skorajšnji izid *Pentatevha*. Z *Gebhardijevo* slovansko zgodovino ni zadovoljen.

Laibach am 6ten 8ber 790.

Ich glaubte, im Stande zu sein, Ihnen mit gegenwärtigem Briefe, zugleich den zweiten Band meiner Geschichte von Krain zu übersenden. Allein theils der Censurzwang,¹ theils der Mangel am Papier² hinderten bisher die Herausgabe. Diese ist die Ursache, daß ich Ihren verehrtesten Brief vom 21ten Mai d[ieses] J[ahres]³ so spät beantworte.

Hauptman[n]s Gram[m]atik,⁴ wofür ich Ihnen ausserordentlichen Dank sage, erhielt ich vor ungefähr drei Wochen durch den Edlen von Kleinmayer,⁵ der mich zugleich versicherte, das windische Wörterbuch,⁶ wovon er Verleger ist, schon vorlängst bei *Wapplern*⁷ in Wien für Sie abgegeben zu haben. Ich zweifle nicht, daß Sie es ebenfalls schon erhalten haben werden.

Ich habe mittlerweile einen zweiten Versuch für das slavische Theater gewagt, und le mariage de Figaro par M[onsieu]r Beaumarchais nationalisirt. Ich schmeichle mir einen Beweis aufgestellt zu haben, wie sehr unsere Sprache melodisch, wie sehr sie des feinsten komischen empfänglich sei.⁸ Wenn der Versuch einmal gedruckt ist, so werde ich Ihnen, wenn Sie erlauben, ein Exemplar zusenden. Oder empfangen Sie es zugleich mit dem zweiten Bande meiner Geschichte.

Recht sehr wünschte ich zu erfahren, ob jenes slavische Journal,⁹ von welchem Sie mir einmal meldeten, zu Stande gekom[m]en sei.

Die protestantischen Übersezzungen der Bibel von *Truber* und *Dalmata*¹⁰ sind bei uns hier gewis seltener, als bei Ihnen. Denn zur Zeit der Reformation hat der blinde Religionseifer unserer katholischen Bischöfe und sogenannten Reformatoren alle Spuren des Protestantismus zu vertilgen getrachtet.

Das krainische alte Testament von *Kumerdei* und *Japel* wird nächstens die Presse verlassen.¹¹ Alsdann empfangen Sie ein Exemplar durch mich.

Nun habe ich auch des H[errn] *Gebhardi Geschichte aller Wendisch-slavischen Staaten* zu Händen bekommen, die mich gar nicht befriedigt.¹²

Leben Sie wohl, und schenken Sie mir die Fortdauer Ihrer Freundschaft, worauf ich stolz bin

Ihr
Gehorsamster Dien[er] und Freund
Linhart

Ljubljana, 6. oktobra 1790.

Mislil sem, da Vam bom mogel hkrati s tem pismom poslati drugi zvezek svoje Zgodovine Kranjske. Toda deloma cenzurni pritisk,¹ deloma pomanjkanje papirja² sta doslej ovirala izid. Zato odgovarjam na Vaše velecejneno pismo z dne 21. maja tega leta³ tako pozno.

Hauptmannovo slovnico,⁴ ki se Vam zanjo prav posebno zahvaljujem, sem prejel pred približno tremi tedni po pl. Kleinmayerju,⁵ ki mi je hkrati zatrdil, da je slovenski slovar,⁶ katerega založnik je, že zdavnaj oddal na Dunaju pri *Wapplerju*⁷ za Vas. Ne dvomim, da ste ga prav tako že dobili.

Medtem sem tvegala drugi poskus za slovansko gledališče in poslovenil Le Mariage de Figaro par Mr. Beaumarchais. Laskam si, da sem dokazal, kako zelo je naš jezik melodičen in kako zelo je dovteten za najfinejšo komiko.⁸ Ko bo poskus dotiskan, Vam pošljem, če dovolite, en izvod. Ali pa ga prejmete hkrati z drugim delom moje Zgodovine.

Zelo si želim izvedeti, ali je tisti slovanski časopis,⁹ ki ste mi o njem nekoč poročali, začel izhajati.

Trubarjevi in *Dalmatovi*¹⁰ protestantski prevodi biblije so pri nas gotovo redkejši kakor pri vas, kajti ob času protireformacije si je slepa verska vnema naših katoliških škofov in tako imenovanih reformatorjev prizadevala, zatreti vse sledove protestantizma.

Kumerdejev in *Japljev* kranjski Stari testament bo kmalu zapustil tiskarno.¹¹ Takrat Vam pošljem en primerek.

Zdaj sem dobil tudi gospoda *Gebhardija Geschichte aller Wendisch-slavischen Staaten*, ki me nikakor ne zadovoljuje.¹²

Imejte se dobro in ohranite mi še nadalje svoje prijateljstvo, ki sem nanj ponosen

Vaš zelo poslušni služabnik in prijatelj
Linhart

VII.

8. marca 1791. V rokopis VGK II je posegla cenzura. To je Linharta razjezilo; namerava se pritožiti na dvor. Antonu pošilja neki svoj članek v objavo. Ali je prejel odposlane knjige? Izšla je Pohlinova Kmetam za potrebo inu pomoč, a Linhart z njo ni zadovoljen.

Laibach am 8. März 1791.

Endlich habe ich mein Manuskript aus der Censur erhalten.¹ Die Artikel *Religion* und *Hierarchie*² haben für diesmal erbärmlich gelitten, so zwar, daß ich mich genöthigt sehe, meinen Rekurs nach Hof zu nemmen.³ In unsern Staaten geht es schon nicht anders, sobald die Pfafen freie Hände haben.⁴

Wenn Sie mir die Gnade erweisen wolten, den mitkom[m]enden,⁵ oder einen andern Aufsatz, oder so viel davon, als Sie es für gut finden, in einem Ihrer gelehrten Journale abdrucken zu lassen, so würden Sie mich unendlich verbinden.

Solten Sie das windische Wörterbuch⁶ noch nicht erhalten haben, so wünschte ich, daß Sie mir davon sogleich Nachricht gäben. Auf diesen Fall werde ich Ihnen ein zweites Exemplar nebst meinem Figaro,⁷ und dem Pentateuchus,⁸ der erst jezt die Presse verlassen hat, bis zur Leipziger Ostermesse nachschikken.

Der Mönch *Markus* hat eine krainische Übersezzung des bekannten *Noth- und Hilfbüchleins* für Bauern⁹ herausgegeben. So gut als die Absicht war, eben so schlecht ist die Ausführung.

Schenken Sie die Fortdauer Ihrer Freundschaft dem, welcher mit ausnehm[m]ender Hochachtung ist

Ihr
Ergebenster Freund und Diener
Linhart

Ljubljana, dne 8. marca 1791.

Slednjič sem dobil svoj rokopis iz cenzure.¹ Poglavlji *Verstvo* in *Hierarhija*² sta to pot obupno trpeli, in sicer tako, da se čutim prisiljenega, vložiti priziv na dvoru.³ V naših državah že ne more iti drugače, dokler imajo farji proste roke.⁴

Ce bi mi hoteli izkazati milost in dati priloženi⁵ ali kakšen drug spis ali toliko, kolikor se Vam zdi primerno, natisniti v enem vaših učenih časopisov, bi Vam bil neskončno hvaležen.

Ce še niste dobili slovenskega besednjaka,⁶ želim, da bi mi to takoj sporočili. V tem primeru Vam pošljem do velikonočnega semnja v Leipzigu drug primerek poleg svojega Figara⁷ in Pentatevha,⁸ ki je prišel šele zdaj iz tiskarne.

Menih *Marko* je izdal kranjski prevod znanega *Noth- und Hilfbüchlein* za kmete.⁹ Kakor je bil namen dober, prav tako slaba je izvedba.

Ostanite še prijatelj tistemu, ki je s posebnim spoštovanjem

Vaš prevdani prijatelj in služabnik
Linhart

VIII.

9. julija 1792. Anton je sporočil Linhartu, da je prejel pošiljko knjig. Linhart vztraja, da je dr. Anton zaslužil njegovo pohvalo EL II. Ukvarja se z gospodarsko politično študijo in si želi Antonove pravkar izšle knjige z istega področja. Zahvaljuje se za razlago besede *ol*, dvomi pa v pravilnost etimologije besede *pivo*.

Laibach am 9. Jul. 1792.

Das von Leipzig Ihnen zugekom[m]ene Päkchen, worin sich der zweite Theil der Geschichte v[on] Krain und der erste der Übersezzung des a[nten] T[estaments] befand, war richtig von mir. Ich war auf einer Dienstreise abwesend, als ich meinem Buchhändler den Auftrag gab, das Päkchen unter Ihrer Adresse abzusenden. Glücklich bin ich, wenn Ihnen der Inhalt nur nicht unangenehm[m] war. Was ich von Ihnen meldete, war Pflicht, war Gerechtigkeitsliebe.¹ Ich würde mir ewige Vorwürfe machen, wenn ich es unterlassen hätte, öffentlich zu bekennen, wie viel ich Ihnen zu danken habe.

Ich habe jüngst in dem vornejährigen [!] Leipziger Meßkataloge eine Abhandlung von Ihnen über die Rechte der Herrschaften auf ihre Unterthanen angezeigt gelesen.² Da ich an einem ähnlichen Werke *Erklärung der Bauerngründe in Krain*³ arbeite, so würde mir Ihre Abhandlung sehr schätzbar sein, und manches Licht in der Sache geben. Ich habe sie bereits, nebst einigen andern Büchern in diesem Fache, bestellt. Es ist nur traurig, daß wir die Produkte der deutschen Literatur in dieser musenscheuen Gegend theils sehr spät, theils gar nicht erhalten.⁴

Ihre Erklärung des Ol,⁵ Bier, gefällt mir sehr wohl. Das englische Ale war mir bekannt, aber die Verbindung mit dem krainischen Ol schien mir zu gewagt. Nicht so sehr beruhigt mich — erlauben Sie mir's, es frei zu sagen — die Erklärung des Piwo, aus dem illyrischen Sabaja des Am[m]ianus.⁶ Es ist noch zweifelhaft, ob zur Zeit des Am[m]ianus schon Slaven in Illyrien waren; und dann müßte Sabaja aus dem zusammengesetzten sa und piti, erklärt werden, welches mir im[m]er gewagt zu sein scheint. Vielleicht aber werde ich in der Folge auch darüber beruhiget werden. Sapol heißt bei uns *vertrunken*. On je s[vo]je dnarje sapol er hat sein Geld vertrunken.

Schenken Sie mir noch ferner Ihre Freundschaft, die mir unendlich werth ist. Ich bin voll Hochachtung

Ihr gehorsamster Diener
Linhart

Ljubljana, dne 9. julija 1792.

Iz Leipziga dostavljeni Vam paket, ki je bil v njem drugi del Geschichte von Krain in prvi del prevoda Stare zaveze, je bil res moj. Bil sem na uradnem potovanju, ko sem svojemu knjigarnarju naročil, naj pošlje paket na Vaš naslov. Srečen sem, če Vam vsebina le ni bila neprijetna. Kar sem poročal o Vas, je bila moja dolžnost, je bila resnicoljubnost.¹ Večno bi si očital, ko bi javno ne priznal, kolikšno zahvalo Vam dolgujem.

Pred kratkim sem v lanskem leipziškem sejmskem katalogu bral oglas Vaše razprave o pravicah gosposčin do njihovih podložnikov.² Ker se ubadam s podobnim delom *Razvid kmečkih zemljišč na Kranjskem*,³ bi mi bila Vaša razprava zelo dragocena in bi marsikaj osvetlila. Naročil sem jo že in še nekaj drugih knjig s tega področja. Žalostno je le, da dobivamo proizvode nemške literature v tej muzam neprijazni deželi ali zelo pozno ali pa jih sploh ne dobimo.⁴

Vaša razlaga besed ol⁵ Biér mi je zelo všeč. Angleško ale sem poznal, toda zveza s kranjskim olom se mi je zdela pretvegana. Ne pomirja pa me tako zelo — dovolite, da to naravnost povem — razlaga pivo iz ilirskega sabaja, kakor izvaja Ammianus.⁶ Dvomljivo je še, ali so bili že v Ammianovih časih Slovani v Iliriji; in potem bi morali razlagati sabaja iz sestavljenke za in piti, kar pa se mi zdi zmerom preveč

tvegano. Morda pa se bom sčasoma tudi s tem sprijaznil. Zapil pomeni pri nas vertrunken. On je svoje dnarje zapil er hat sein Geld vertrunken.

Izkazujte mi še naprej svoje prijateljstvo, ki mi je neskončno dragoceno. Z vsem spoštovanjem

Vaš najposlušnejši služabnik
Linhart

* * *

Objavljena pisma so dragocen prispevek k poznavanju Antona Tomaža Linharta, predvsem njegovih nazorov, značaja, dela in načrtov; hkrati osvetljujejo razvoj slovenskega preroda, slovenske, lužiskosrbske ter deloma splošne slovanske historiografije in jezikoslovja. Njihova vrednost je tem večja, ker je to pravzaprav naša prva izrazita slavistična korespondenca; v marsičem dopolnjuje vedno redkejša in vsebinsko bolj in bolj revna pisma, ki jih je Linhart prav v tem času pisal svojemu nekdanjemu stiškemu vrstniku Martinu Kuraltu. Že dejstvo samo, da govori Linhart v pismih K. G. Antonu tudi o svojih prizadevanjih za slovensko dramatiko in gledališče, jim daje značaj prevažnih dokumentov: o vsem tem Kuraltu ni črnil besedice.

Začetna pobuda je vzniknila iz zanimanja Lužičana dr. Karla Gottloba Antona za zgodovinopisje. Ta utemeljitelj slovanske lingvistične paleografije je bil morda razočaran nad svojim prvim direktnim informatorjem o Slovencih B. Hacquetom: v Antonu Tomažu Linhartu pa je odkril sobesednika, kakršnega si je mogel le želeli. Oba je vezalo enako znanstveno zanimanje, cba sta se navduševala za prerdna prizadevanja, oba nemirno iskala znanstveno resnico. Vedela sta, kako malo strokovnjakov je za njuno področje, zato sta tembolj znala ceniti drug drugega. To je prav dobro vidno iz Linhartove velike vlnudnosti in obzirnosti v izražanju: bilo je za današnji okus skoraj preskromno. Vendar dobiva bralec njegovih pisem sčasoma občutek, kako tudi v Linhartu narašča samozavest: iz prvotnega poslušnega učenca se razvije enakovreden sobesednik, ki kot kritičen veščak kmalu prekosi učitelja.

Kakšno škodo predstavlja izguba Antonovih pisem, lahko posnamemo iz celotne ohranjene korespondence med njim in Dobrovskim. Njun pismeni dialog ne pretresa le številnih ožjih strokovnih slavističnih problemov, segajočih od praslovanske dobe do raznih sodobnih jezikovnih pojavov, marveč poroča tudi o dogajanjih na področju historiografije, lingvistike in etnografije. Linhartovi podatki Antonu o slovenščini in Slovencih, o dogodkih na knjižnem trgu, o njegovem delu, njegove sodbe o ljudeh in knjigah in drugih pojavih v kulturnem življenju so s slovenskega vidika prvenstveno važni. Težko pogrešamo Antonove omembe, ki bi pojasnile eno in drugo postavko, na primer: vprašanje, kakšen članek je poslal Linhart Antonu v objavo; ali je napisal in morda priobčil študijo s področja fevdalnega prava in kje je izšla?

Morebiti bi Antonova pisma tudi rešila ugibanje, zakaj je dopisovanje prenehalo. Ali je bila snov za dialog po osmih izmenjanih pismih v dobrih 39 mesecih res že izčrpana? Sicer je bil Anton po svojih zanimanjih bolj enostranski kakor Linhart: le-ta ni bil samo zgodovinar, marveč tudi dramatik, organizator gledaliških predstev in še marsikaj. Gotovo bi bila lahko izmenjala še mnogo misli, kakor sta se med sabo informirala Dobrovský in Anton od 1789 tja do 1801. Res je bilo po izidu EL II in VGK II za enega kakor drugega to in ono vprašanje rešeno, vendar nakazuje preglednica razdobj med posameznimi Lin-

hartovimi pismi še nekaj drugega. Poglejmo! Med prvim in drugim Linhartovim pismom (26. III.—2. V. 1789) je minilo le 5 tednov: najkrajši čas za dvojno pisemsko pot iz pruskega Zhorjelca v avstrijsko Ljubljano. Med drugim in tretjim pismom sta potekla 2 meseca (2. V.—2. VII.), med tretjim in četrtem je vrzel skoraj 4 mesecev (2. VII.—30. X. 1789), ker je Linhart pač čakal na Kumerdejev prispevek o glagolskem vidu; med četrtem in petim pismom so minili 3 meseci (30. X. 1789—26. I. 1790). Poslej se razmaki podaljšujejo: med petim in šestim pismom (26. I.—6. X.) je bilo 8 mesecev, med šestim in sedmim (6. X. 1790—8. III. 1791) 5, med sedmim in osmim pismom (8. III. 1791 do 9. VII. 1792) pa celih 16 mesecev. Zareza nastane pri petem pismu, kjer izraža Linhart bojazen, da je Antona užalil, ker mu je preveč prostodušno izrazil svoje mnenje o izvoru apelativa Slovan. Zdi se, da je prav Antonova prevelika zaverovanost v pravilnost lastnih znanstvenih hipotez ohladila odnose med obema dopisnikoma in končno pretrgala vsako dopisovanje: v odnosu do Dobrovskega, ki tudi ni varčeval s kritiko, Anton ni bil tako občutljiv.

Iniciativni K. G. Anton, živeč v takih gmotnih razmerah, da se je lahko brez kakršnih koli poklicnih obveznosti posvečal študiju, je začel, komaj pol leta po svojem prvem pismu Linhartu, pisati tudi Jožefu Dobrovskemu: tako sta le-ta in Linhart sočasno razpravljala o istih vprašanjih. Anton je sporočal svoje nazore in načrte obema, posređoval Linhartove misli Dobrovskemu in ideje le-tega Linhartu. Tako je tudi sporočil Linhartu, da namerava pod Dobrovskega uredništvom izdajati časopis ali zbornik za slovansko zgodovino, narodopisje, slovanske jezike in književnosti. Kako se je Linhart zveselil sodelovanja vseh treh slavistov, kaže njegov takojšnji pristanek na sodelovanje in poslani prispevek: dokaz, kako resno je jemal svojo obljubo.

Škoda, da Linhart ni bil tako podjeten kakor Anton in ni sam kar naravnost navezal stika z Dobrovskim: odpadla bi gotovo marsikatera etimološka zmošta v VGK. Sicer ga opravičuje okoliščina, ki jo sam poudarja: da mu je jezikovni študij le drugotnega pomena. Nerazumljivo pa je, da ni vsaj izraziti slovničar Kumerdejev, ki se je zanimal tako za slovenščino kot za druge slovanske jezike, iskal zveze z Dobrovskim. Vse kaže, da se je med prvimi slavisti le Anton zavedel velike koristi, ki jih nudijo medsebojne pismene zveze. Kako važno je bilo dopisovanje v začetnem razvoju slavistike, je pozneje dokazala Vednikova korespondenca z Dobrovskim, ki jo je potem s tolikšnim navdušenjem povzel Kopitar.

Poglavitne ideje, ki jih vsebujejo ta pred nedavnim odkrita Linhartova pisma, bogatijo naše dozdajšnje poznavanje človeka in dobe s sledečimi spoznanji:

V ospredju so problemi, ki so sprožili vso korespondenco; zamotana, še danes ne čisto rešena vprašanja iz najstarejše in stare zgodovine Slovanov. Kje je bila njihova prvotna domovina? Ali se pod raznimi imeni, ki jih uporabljajo antični in srednjeveški pisci, skrivajo slovanska plemena in katera? Kako je mogoče s študijem semantike ugotoviti prvotno stopnjo njihove kulture? Od kod izvira apelativ Slovan? Kakšna je zemljepisna razprostranjenost Slovencev in katere so posebnosti slovenščine? Nekatero zmotne hipoteze tu le potrjujejo težavnost teh problemov in dejstvo, da je tedaj slavistika z vsemi svojimi disciplinami šele poskušala prve korake. Koliko glav in duševnih naporov je bilo treba, da danes zgodovinarji in lingvisti lahko popravljajo eno ali

drugo Linhartovo trditev, četudi morajo kdaj priznati, da si sami še niso na jasnem o nekaterih problemih! Razumljivo je in spadalo je čisto k stvari, da sta se pisca teh pisem med seboj opozarjala na ustrezno literaturo, sodobno in staro, si jo posredovala in o njej izražala svojo sodbo.

Linhartova pisma znatno razširjajo področje zgodovine in jezikoslovja, saj poročajo dr. Antonu tudi o drugih, za nas morebiti še zanimivejših rečeh.

Tako omenjajo piščev odnos do naslovljenca in do Kumerdeja. Le-tega priznava Linhart brez ovinkov za nesporno avtoriteto v slovničnih vprašanjih. Da popolnoma zamoščuje ime ene osrednjih osebnosti našega preroda — Žiga barona Zoisa — temu se ne bomo čudili: vemo namreč, da je Linhart le iz spoštovanja do tega izrednega moža stregel njegovi izreoni želji, naj ga v pismih ne omenjajo; iz skoraj bolestne skromnosti je želel ostati neopažen.

Kdor bo nadrobneje raziskoval, kako je nastal V GK, osrednje ideološko besedilo slovenskega preroda, bo s pridom segel po teh pismih. Razodela mu bodo, da si je Linhart spočetka predstavljal nalogo laže rešljivo, kakor se je pokazalo med delom samim; kako je večkrat napovedal že skoraj končani rokopis V GK II, potem pa priznal, da nestrpnost čaka EL II, da bi z njimi soočil svoje domneve, ker mu še nekaj problemov dela preglavico; da mu je cenzura povzročala težave in kakšne so le-te bile; da se je nameraval pritožiti na dvor, edino in najvišje prizivno mesto. Brez odgovora ostaja le vprašanje: ali je Linhart to svojo namero tudi uresničil in v primeru, da jo je, kakšen je bil njen uspeh?

Slovenski literarni zgodovinar bo dobil jasnejši vpogled v medsebojne odnose med preroditelji; zvedel bo, kako je Linhart sodil o svojih sodobnikih in njihovem delu: o Pohlinu, kirurgu Makovcu in Hacquetu. Za ugotavljanje idejnih zvez s tujino niso brez pomena Linhartove ocene pojavov, kakor sta bila npr. Gebhardi in Papánek. Najdragocenejše pa mu bodo informacije iz prve roke o siceršnjih Linhartovih ubadanjih. Naglasili smo že, da sodijo na prvo mesto njegove lastne besede o Županovi Micki in Veselem dnevu. Pristaviti je le še treba, da je tu Linhart jasno izpovedal svoj splošni prerodni namen: preskusiti sposobnost slovenščine za tako zahtevno literarno zvrst, kakršna je dramatika. Dragoceno je priznanje, kako je bil sam prijetno presenečen nad uspehom prve slovenske predstave v ljubljanskem stanovskem gledališču; da je hotel v Veselem dnevu rešiti posebno nalogo ter dokazati, da je slovenščina uporabna tudi za najfinejšo komiko. Pač pa pogrešamo potrditev misli, da je hotel Linhart s prirejanjem Matička premagati svoj neprijetni občutek: izzvala ga je spomenica o vrnitvi stanovskih pravic, kjer je moral po naročilu višjih zoper svoje boljše prepričanje prikazati plemstvo v ugodnejši luči, kakor je splošno zaslužilo. Vsekakor ta pisma zanesljivo dokazujejo, da veseloigra Veseli dan ali Matiček se ženi vsaj do 9. julija 1792 ni bila v Ljubljani uprizorjena, a tudi podpirajo domnevo, da se Matiček še poslej in vse do leta 1848, spričo poostitve gledališke cenzure pod cesarjem Francem I. (II.) ni mogel prikazati na javnem odru.

Jasneje so zaznavni sledeči prerodni poudarki: da je Linhartu slovenščina res materinščina; da je ponosen na svoj narod, ker se ni vdal sto in stoletni germanizaciji, marveč moško ključoval kakor že prej Langobardom, Obrom in Frankom tako pozneje še več ko tisočletnemu pritisku Germanov; prekipevajoče veselje nad spoznanjem, kako ljubijo Slovenci svoj jezik, svoje šege in

navade; s koliko vremo hočejo ohraniti svojo »originalnost« — ali kakor bi danes rekli: svojo narodno individualnost. Ta dognanja izpoveduje na več mestih tudi v VGK tako neposredno in prepričljivo, da jim je treba pripisati kar največji zgodovinski pomen.

Značilna je Linhartova svobodoljubnost. Javlja se v protiklerikalni miselnosti kakor v njegovem odporu zoper državni absolutizem, ki se je izživljal v birokratski cenzurni praksi. Z njo se je otepal pred izidom VGK II, jezilo ga je tudi, da je šlo deloma na njen račun počasno knjigotrško poslovanje. Za njegovo demokrasko mišljenje govori vesela pripravljenost, ki z njo sprejema Antonov predlog, da bi opustili vljudnostne fraze na začetku pisma; sam razširja ta predlog tako, da bi fevdalno-baročni okraski odpadli tudi na zaključku pism. Glede prvega je bil dosleden, glede drugega pa je popustil in se vrnil k stari navadi ter zaključeval svoja pisanja s »preposlušnim, prevdanim služabnikom« in podobno, ker je pač pri tem tudi Anton vztrajal.

Linhart se je pokazal odličnega pisca že v pismih Kuraltu, ko mu je pero teklo tako pokorno, da je z lahkoto sledilo vsakemu odtenku misli. V naši korespondenci dobijo nekatere črte njegovega značaja še izrazitejši profil: Linhart je bil sposoben brez pridržkov izpovedovati mentorju svojo iskreno hvaležnost, hkrati pa zaradi dosledne resnicoljubnosti vztrajati v lepi, obzirni obliki pri svojem boljšem spoznanju, a tudi pod težo veljavnih argumentov revidirati svoje nazore. Nesporna je slednjič njegova akribija, neodjenljivo iskanje resnice, njegova kritičnost. Zato smejo njegove sodbe o ljudeh, dogajanjih in pojavih veljati za objektivne in točne, torej znanstvene.

OPOMBE

^a Anton Tomaž Linhart, Zbrano delo. Prva knjiga. Županova Micka. Ta veseli dan ali Matiček se ženi. Miss Jenny Love. Blumen aus Krain. Pisma. Dostavek. Uredil in z opombami opremil Alfonz Gspan. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1950. 590 str. Zbirka: Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. V nadaljnjih opombah krajšamo: **ZD**.

^b ZD, str. 517.

^c K ugotavljanju kulturnih stikov Lužiških Srbov s Slovenci v knjigi Toneta Glavana Lužiški Srbi, 1966, str. 241 sl. dodaj, da je Marko Pöhlin poznal dolnjelužiško slovnico J. B. Hauptmanna. Gl. Kidrič, Zgodovina slovenskega slovstva, 1929—38, str. 157.

^č K. G. Anton (1751—1818) je bil po rodu Nемеc iz trgoveške hiše v gornjelužiškem mestecu Lubanj. Po šolanju doma je odšel na univerzo v Leipzig, kjer je končal filozofijo in bil promoviran za doktorja prava (1774). Tam je vstopil v visokošolsko organizacijo Lužiških Srbov in se navdušil za prerodno delo. Nastanil se je v Zhorjeltu (Görlitz), odprl odvetniško pisarno (1775), se bogato poročil, da mu odslej ni bilo treba izvrševati poklica in se je lahko ves posvetil študiju in javnemu delu. Posebno se je ukvarjal s študijem prava, zgodovine, jezikoslovja in narodopisja. Bil je med soustanovitelji gornjelužiške znanstvene družbe in obnovitelji framasonske lože. Objavil je vrsto člankov, študij in knjig, od katerih je Linhart poznal vsaj Erste Linien eines Versuches über der alten Slawen Ursprung, Sitten, Gebräuche, Meinungen und Kenntnisse, Leipzig, I, 1783; II, 1789 — krajšamo **EL** — in Geschichte der teutschen Nation 1793. Iz zanimanja za slavistiko je začel korespondirati tudi s Čehi oz. Slovaki: Dobrovskim, Pelzlom, Dobnerjem idr. Bil je zelo domisel, vendar mu je manjkalo znan-

stvene akribije, da bi včasih kar genialne domislice razvil do konca. Tudi je kot rojen Nемеc premalo poznal slovanske jezike. Linhart je oplodila najbolj njegova zamisel lingvistične paleontologije ter komparativne lingvistike in etnografije. Sprejel je njegovo misel, da mora biti zgodovina človeštva zgodovina človeškega duha in da moreta le študij jezika in običajev pojasniti civilizacijsko stopnjo kakšnega naroda, preden se pojavijo o njem pisani viri, pa tudi njegov izvor in sorodstvo. Pri tem preiskovanju jezikov se je treba bolj kakor na leksiko in fonetiko ozirati na njihovo notranjo strukturo. Če imata dva naroda soroden besedni zaklad, ni to dokaz, da izhajata drug iz drugega, pač pa da oba izhajata iz iste jezikovne skupnosti, iz nekega pranaroda. Ker še ni poznal zakonov substitucije, so mnoge njegove etimologije napačne. Tudi mu niso bile na voljo dobre slovnice in slovarji slovanskih jezikov. Linhart si je osvojil tudi Antonov metodični postopek: Če obstoji v vseh ali v večini slovanskih jezikov enaka beseda za isto reč, sledi iz tega, da so reč poznali Slovani, preden so se posamezne veje odcepile od skupnega debla; vendar se utegne zgoditi, da ohrani en jezik dragocene starine, ki so jih drugi že izgubili; isto velja za ljudske šege in običaje. — Primerjaj: *Allgemeine deutsche Biographie* I, 1875, 497; *Ottův slovník naučný* II, 1889, 478; *Preussler, Karl Gottlob von Anton, ein vergessener deutscher Sprachforscher*, *Indogerman. Forschungen*, 1936, 165—89; *Neue deutsche Biographie* I, 1953, 318—9; T. Glavan, *Lužiški Srbi*, 1966, 112, 245.

^d Gl. Linhartovo pismo z dne 18. avgusta 1784, ZD, str. 292, 428.

^e I, 1788; II, 1791; krajšamo **VGK I**, **VGK II**.

^f Baltazar Hacquet (1739 ali 1740—1815), po rodu Bretonec zagonetnega izvora, je služil kot vojaški kirurg med sedemletno vojno v več armadah, dokler se ni ustalil v avstrijski. Ko se je naveličal vojaščine, je bil po posredovanju cesaričinega osebnega zdravnika G. van Swieten a dodeljen G. A. Scopoliju (1723—1788) kot rudniški zdravnik v Idriji (1766). Po poddržavljenju ljubljanskega liceja je bil postavljen na ta zavod za profesorja anatomije, kirurgije, fiziologije in porodništva ter ostal tu do preselitve za univ. profesorja v Lvov. V Ljubljani je bil tajnik Kmetijske družbe, imel je dragocene naravoslovne zbirke in anatomski muzej ter bil zelo aktiven pisec člankov, potopisov in razprav v nemščini, francoščini, italijanščini in latinščini. Obravnaval je vsa mogoča naravoslovna področja: medicino, botaniko, geologijo, mineralogijo, ter se lotil tudi narodopisja. Tesni osebni stiki s slovenskimi preroditelji (Zois, Linhart, Kumerdej) so izzvali v njem zanimanje tudi za slavistiko in odločili, da je v svojih delih uporabljal slovensko naravoslovno nomenklaturu in da je dosledno pisal naša zemljepisna imena v slovenščini. Svoje največje delo *Oryctographia Carniolica, oder Physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien und zum Theil der benachbarten Länder I—IV*, Leipzig 1778—89 je opremil z značilnim motom, prevodom iz Herodota, ki z njim razlaga svojo delovno metodo in izpoveduje spoštovanje do Slovanov: »Brez vse žele eniga dobička inu brez neresnice, ampak iz zgol nagnenja to povedati, kar se je vidilo inu skusilo, iz lubezni proti eni duželi tiga narmogočnejšiga inu narbel razširjeniga ludstva od tiga stariga svejta.« — Anton navaja v svojih EL na več mestih Hacquetovo Oriktografijo in *Physikalisch-politische Reise aus den Dinarischen durch die Julischen, Carnischen, Rhätischen in die Norischen Alpen im Jahre 1781 und 1783 unternommen*, I—II, Leipzig 1785.

^g EL II, str. [8], 44, 49, 73, 75, 79, 80, 83, 84, 94, 97.

^h VGK I, str. [VIII].

ⁱ *Ibid.*, str. 350.

^j NUK, Ms 345 in 348.

^k Miloslav Krbec, Věra Michálková, *Der Briefwechsel zwischen Josef Dobrovský und Karl Gottlob von Anton*, Berlin 1959, 77 str. + VII reprodukcij, med njimi portreta Dobrovskega in dr. Antona. Krajšamo: Krbec Michálková, *Briefwechsel*. Naš posnetek dr. Antonovega portreta je narejen po izvorniku v olju, delu dresdenskega slikarja Filipa Friderika Reinholda l. 1802. Original hrani Mestna umetnostna galerija v Zhorjelcu.

^l Inventarna št. 12/1963.

^m Krbec-Michálková, *Briefwechsel*, str. 18, 60 (op. 37).

ⁿ Krbec-Michálková, *Briefwechsel*, str. 15, 57 (op. 19).

I.

¹ Dr. Anton je v svojem prvem neohranjenem pismu Linhartu, pisanem malo pred 26. marcem 1789, pohvalil VGK I. Kako, s katerimi besedami, ne vemo.

² Linhart je poznal Antonove EL I in se navduševal zanje. To je razvidno spredaj iz citiranega odlomka pisma M. Kuraltu z dne 18. avg. 1784, kakor tudi iz VGK I, [VIII] in 350.

³ Podobno se Linhart izraža v uvodu v svoj pesniški almanah *Blumen aus Krain für das Jahr 1781*: četudi šopek pesmi, ki ga ponujam, ne diši ambrozično, diši pa mogoče vendarle znosno.

⁴ VGK II je šel v tisk šele v 2. polovici 1791; več o tem gl. VII. in VIII. pismo.

⁵ O tem govori Linhart v VGK II v 3. razdelku (*Betrachtungen über den Zustand der alten Slaven in Krain*), in sicer v § II (*Ihre allgemeine Namen*) in v § III (*Specialnamen des Volkes und des Landes*).

⁶ To leto je Anton izdal EL II.

⁷ Anton je sporočil Linhartu svoj načrt, izdati splošno slovnico slovanskih jezikov in nekakšen primerjalni slovanski slovar. Do tega pa ni prišlo najbrž zato, ker je Anton izvedel, da pripravlja nekaj takega tudi Kumerdej; gl. II. pismo.

⁸ Oče Marko Pohlin (1735—1801), Ljubljčan, slovenski preroditelj, bosí avguštinec, je poleg nabožnih in poljudno poučnih knjig izdal tudi Kranjsko gramatiko 1768, 1783²) in besednjak *Tu malu besedišče treh jezikov* (1781). Toda večina njegovih sodobnikov je odklanjala njegov nazor, da bodi ljubljansko narečje, ker je osrednje slovensko, knjižni jezik, in ker je uvažal nepotrebne pravopisne reforme. Ne upoštevajoč literarno izročilo, ki ga je poskušal zatajiti, se je imel za začetnika slovenskega slovstva in si lastil pravice jezikovnega diktatorja.

⁹ Blaž Kumerdej (1738—1805), rojen na Bledu, je bil po doktoratu iz filozofije ravnatelj ljubljanske državne osnovne šole, od 1787 do 1792 pa okrožni šolski nadzornik v Celju. Z janzenistom Jurijem Japljem (1744—1807) sta prevajala biblijo. Kumerdej je bil zelo prizadeven slovnicar, zato ga je Linhart na moč cenil. Zasnoval je več redakcij slovnice, toda nobena mu ni dozorela za tisk. Čeprav je bil njegov prijem modernejši od Pohlinovega, se vendar še ni dokopal do spoznanja, da bodi slovnicar le opisovalec jezika, kakor sta bila npr. Slovak Jos. Dobrovský in njegov učencec Jernej Kopitar.

¹⁰ Natanko 200 let po izidu Dalmatinove Biblije sta po naročilu ljubljanskega škofa Karla Herbersteina v smislu janzenistične ideologije, naj verniki sami bero sveto pismo, Japelj in Kumerdej izdala *Novi zakon* (I: 1784; II: 1786), nato pa še I. del Starega zakona (1791). Celotni novi prevod je bil dotiskan šele 1802, med drugim tudi zaradi različnih pogledov prevajalcev na jezik. Ta prevod biblije je bil važen tudi kot norma knjižne slovenščine.

¹¹ Linhartov svak, deželni ranocelnik, porodničar in prvi predavatelj medicinske stroke v slovenščini na ljubljanskem liceju Anton Makovec (1750—1803?) je priredil po spisih znamenitega dunajskega zdravnika dr. Rafaela Steidleja dve knjigi: *Prašnja inu odgovori čez všegarstvu* (1781) in *Podvučenje za babice* (1788). Tu je mišljena druga, obširnejša knjiga.

¹² Ta dunajski knjigar in je bil Kristijan Friderik Wappler, stalni Linhartov in Zoisov dobavitelj knjig.

¹³ Leipziški knjižni sejem je imel tedaj že staro tradicijo; saj so ga uvedli v dobi reformacije. Svetovni sloves je dosegel v 18. stol., in je še danes velikega pomena za knjigotrštvo.

¹⁴ Wilhelm Heinrich Korn (r. ok. 1753 v Maastrichtu, u. 1834 v Ljubljani) se je kot protestant priselil v Ljubljano in bil najprej knjigovodja v eni tukajšnjih trgovskih hiš. Nato je odprl lastno knjigarno. S Zoisom in Linhartom je bil v prijateljskih zvezah. Linhartu je založil *Županovo Micko* (ZD, 468) in VGK II, medtem ko se je ob izidu VGK I prenumeriral na 24 izvodov, menda 1791 pa odkupil neprodano zalogo in jo opremil z novim naslovnim listom, tako da je mimo normalne izdaje prišlo še do tako imenovane naslovne naklade. Med drugim je založil tudi Vodniku Veliko pratiko, Kopitarju pa slovnico.

¹⁵ Linhart priznava, da mu je slovenščina materinščina, kajti mati mu je bila Slovenka, Terezija roj. Kunstl (1723—1766) iz radovljiške barvarske družine. Gl. A. Gspan, Prispevek h genealogiji Antona Tomaža Linharta, Slavistična revija 1954, 289 sl.

II.

¹ Dr. Anton je izkoristil Linhartovo ponudbo in mu v neohranjenem pismu na posebnem vprašalniku zastavil več vprašanj o Slovencih in slovenščini. Linhart odgovarja nanje v prilogi k temu pismu.

² Zanimiva izjava: Linhartu jezikoslovje ni bil študijski cilj, marveč le sredstvo za zgodovinske raziskave.

³ Anton je spraval Linharta v zadrego z vprašanjem o glagolskem vidu v slovenščini: kakšni so slovenski nedovršniki in kako se tvorijo? Linhart se bo obrnil na Kumerdeja in mu bo na vprašanje odgovoril prihodnjic (gl. III. pismo).

⁴ Kumerdej je tačas služboval v Celju (gl. I. pismo, op. 9).

⁵ Gl. I. pismo op. 12.

⁶ Dokaz, da je korespondenco z Linhartom začel dr. Anton.

⁷ Böhme je bil znan leipziški knjigar in založnik; gl. VIII. pismo, op. 2.

⁸ Johann Gottlieb Hauptmann (1703—1768) je med drugim napisal *Nieder-Lausitzische Wendische Grammatica, das ist möglichste Anweisung zur Erlernung der Nieder-Lausitzischen Wendischen Sprache, Lübben 1761*. To slovnico je poznal od naših preroditeljev že Pohlin. Torej se je Linhart začel zanimati za Hauptmannovo slovnico še leta 1789 (drugače: Kidrič, Zgodovina slovenskega slovstva, 225).

⁹ Slovnico cerkvenoslovenskega jezika, delo podkarpatskega Rusa Meletija Smotrickega (ok. 1578—1633) iz leta 1608, so večkrat ponatiskovali. Pri nas ga je imel prvi v razvidu Zois: od koprškega škofa Camuzzija je dobil njegov latinski prevod, ki ga je oskrbel Sović. Zoisov krožek si je v skrbi za slavistični študij postavil za nalogo, izdati ta prevod. Priprave za izdajo je prevzel Kumerdej. Linhartu je pripadla dolžnost, priskrbeti za Zoisovo knjižnico izvornik. Trudil se je pri prijatelju Kuraltu, naj mu jo pošlje iz Lvova; gl. ZD, kazalo. Zakaj mu Kuralt nikakor ni ustregel, ne vemo. Slednjic mu jo je poslal dr. Anton.

III.

¹ Anton je predlagal v izgubljenem pismu, da bi na začetku pisem opuščala takrat običajne vljudnostne ogovore, kakor blagorodni gospod ipd. Zanimivo je, da predlaga isto Dobrovskemu v pismu z dne 27. nov. 1789 in to z besedami: »Ker me imate za vrednega, biti Vaš prijatelj, moj predragi gospod in prijatelj, bi mislil, da narediva še korak dalje in izpuščava vse vljudnostne fraze.« Gl. Krbec-Michálková, Briefwechsel, 29.

² To so nedovršni glagoli.

³ Ponavljalniki višje stopnje (iterativa).

⁴ Gl. I. pismo, op. 9.

⁵ Te ocene doslej ni bilo mogoče najti, pač pa v istem časopisu oceno VGK I in II, in sicer v letniku 1798, II., št. 102, str. 142.

⁶ Linhart je nestrpen, ker ne dobi EL II. Hoče jih v VGK II upoštevati.

⁷ V izgubljenem pismu je Anton razpravljaval o pradomovini Slovanov. Linhart se hoče o tem izraziti, ko mu bo Anton natančneje razložil svoje misli.

⁸ O slovnica J. G. Hauptmanna in M. Smotrickega gl. II. pismo, op. 8 in 9.

⁹ Sklepne vljudnostne fraze je Linhart opustil le v tem pismu, v naslednjih se spet vrača k njim, ker jih je očitno obdržal tudi Anton enako kakor v pismih Dobrovskemu.

IV.

¹ Slednjic je Linhart prejel težko pričakovane EL II.

² Linhart je podal razlago o izvoru apelativa Slovan v VGK I, str. 416 sl., obširneje pa jo je razvil v VGK II, 194 sl.

³ Napačno Antonovo etimologijo imena Celovec — Klagenfurt v EL II, 21 Linhart popravlja tudi v VGK II, 192.

⁴ Vibius Sequester iz 4. stol. po n. š. je napisal delo *De fluminibus, fontibus, lacubus, nemoribus, paludibus, montibus, gentibus, quorum apud poetas mentio fit*. Anton je našel v strassbourški izdaji tega dela iz l. 1778 apelativ *Ceruitii, Seruitii* ali *Cheruscii*, kar je bral za Serbi. O tem govori v EL II, 111. V korespondenci z Dobrovskim obravnava isto vprašanje večkrat, ne da bi se zedinila. Dobrovský ima Sequestra za bednega kompilatorja (Krbec-Michálková, Briefwechsel, 46). Linhart ga omenja v VGK II, 188.

⁵ Linhart že prej ni cenil Hacqueta, saj ga je v pismu M. Kuraltu z dne 30. sept. 1785 označil takole: »Velik *poznavalec narave* je, ni pa *učenjak*. Njegova glava je *neurejena naravoslovna zbirka*« (ZD, 301, 434). Ko pa je iz EL I izvedel, da je bil Hacquet Antonov informator, in mu je zdaj prišla v roke 4. knjiga Oriktografije, je vzkipeł. Tam namreč Hacquet v uvodu pripoveduje, koliko ovir je moral premagati, da je to svoje delo dokončal, in se sploh čudi, kako je mogel 20 let vzdržati med Kranjci. Devet mesecev v letu je moral kot profesor delati tlako v šoli, tako da so mu za prirodoslovne ekskurzije ostali le 3 poznopoletni in jesenski meseci. Zmerom prepuščen svoji lastni usodi, je s svojo rosinato prepotoval Kranjsko in sosedne pokrajine. Kdor jih pozna — notranjost Hrvaške in Kranjske — lahko reče: pisatelj je imel srečo, da je odnesel zdravo kožo. Vse velike ekskurzije je opravil ob lastnih stroških, brez podpore oblasti ali mecenov. »Ne le da je za blagor države žrtvoval svoje premoženje, marveč je bil za zahvalo v tej nehvaležni deželi, kjer je vse, kar je učeno in žlahtno, v popolnem razsulu, deležen zasmeha, bolje rečeno — plačan je bil s prezirom.« Predstojniki so bili popolnoma brez razumevanja za njegova prizadevanja, večinoma so bili »puhloglavci in svetohlinci«. Zaradi pomanjkanja omike so srca — z malo izjemami — izmaličena. Enako slabo se je godilo Valvasorju, Florjančiču in Scopoliju. Kakor so slednjega v Idriji sramotili duhovniki, tako je tudi Hacquet med 7-letnim bivanjem živel tam v stalnih sporih »s črnimi sukunjami, menihi in nevednimi uradniki«. Razglasili so ga za krivoverca in tožarili pri cesarici, vendar brez uspeha. Tudi v Ljubljani, kjer »se je bojeval za dobro stvar razsvetljenstva«, ni bilo dosti bolje: prišel je celo v spor s cehom brivcev. Zapleli so ga v pravdarstvo, ki je v deželi prava strast. Zaveznik mu je bilo preprosto ljudstvo, četudi so le-to ščuvali zoper njega. Imel je enega edinega prijatelja — pač Zoisa — drugim pa je bil bič, ker je stal na vladni strani, to je na strani manjšine. Izpostavljen je bil političnim spletkam, doživel nekajkrat zoprnosti, ki ga pa niso strle. — Linhart ima to podobo svoje domovine za izmaličeno, ni ga pa volja, da bi javno polemiziral s Hacquetom, ker ga nima za znanstvenika.

⁶ Koroški duhovnik Ožbalt Gutschmann (1727—1790) je razen nekaj nabožnih knjig izdal v Celovcu uporabno slovnico *Windische Sprachlehre* (1777), nato pa še dober slovar *Deutsch-windisches Wörterbuch* (1789), oboje tudi naperjeno zoper Pohlinove neupravičene novotarije. Na ta slovar je Anton opozoril 27. dec. 1789 Dobrovškega, ta pa mu je odgovoril, da slovnico ima, slovarja pa ne (Krbec-Michálková, Briefwechsel, 31, 32).

V.

¹ Gl. IV. pismo op. 2 in 3.

² Linhart je datiral uvod v VGK II prvič s 15. V. (pač 1790), drugič s 14. dec. 1790 in tretjič s 15. nov. 1791; gl. NUK, Ms 348.

³ Krivkrat je Linhartova Družba prijateljev gledališča uprizorila v ljubljanskem stanovskem gledališču Županovo Micko dne 28. dec. 1789. O tem prevažnem dogodku je z navdušenjem poročala *Laibacher Zeitung* dne 29. t. m. (ZD, 468—9). Zanimivo je, da Linhart tu ne pove, da je Županova Micka prevod nemške veseligre *Die Feldmühle dunajskega literata* in žurnalista Josefa Richterja. Iz trditve, da je to prva slovenska gledališka predstava v približno 1200 letih, odkar so se Slovenci naselili v zdajšnji domovini, in iz naslednjih besed je čutiti Linhartov ponos in zadovoljstvo z uspehom svojega dela in dela svojih sodelavcev. To zadovoljstvo stopnjuje tudi spoznanje preroditelja, da sto- in stoletni poskusi germaniziranja Slovencev niso uspeli.

⁴ Gl. IV. pismo, op. 6.

⁵ Jožef Lovrenc pl. Kurzböck (1736—92) je bil znamenit dunajski založnik in tiskar.

⁶ Gl. II. pismo, op. 7.

⁷ Gl. II. pismo, op. 8.

⁸ O isti zadevi se dr. Anton v pismu z dne 11. sept. 1789 obrača na Dobrovskega s temile besedami: »... spomnil sem se, da Vam sporočim misel, ki me že dolgo spremlja. Želel bi si namreč, da bi se povezali z učenjaki iz vseh slovanskih dežel in bi brezobvezno izdajali periodično publikacijo nekako z naslovom Slawien ali Časopis za slovansko literaturo in zgodovino, ki bi razpravljal o jezikih na splošno, o posameznih jezikih, provincializmih, starinah, nraveh, šegah, starih knjigah in podobnem.« Središče zbiranja gradiva bi bila Češka ali Moravska, kraj tiska Leipzig, ker ima tiskar Breitkopf vse potrebno črkovno gradivo in je to lepo. Kaj menite o tem, izvedite to misel, bodite ravnatelj temu časopisu. Gotovo se bo iz tega izcimilo kaj dobrega. Vsaka dežela ima zdaj može, ki obdelujejo njeno književnost, in je res že čas, da mislimo na Slovane. Bilo bi mi zelo ljubo, ko bi ta misel ne bila čisto nevredna Vašega odobravanja; pod Vašim vodstvom — to pravim brez laskanja — bi lahko prinesla zaslužne koristi.« (Krbec-Michálková, Briefwechsel, 16). Misel je Anton ponovil Dobrovskemu še večkrat, a do uresničenja zamisli takrat ni prišlo. Pač pa je Dobrovský brez Antonovega sodelovanja 1806. izdal v 6 zv. svoje glasilo Slavin, Poslanica s Češkega vsem slovanskim ljudstvom ali prispevki k poznavanju slovanske književnosti v vseh narečjih. Tu med drugim zavrača tudi Linhartovo mnenje, da je cirilica starejša od glagolice.

⁹ Slovak Josef Papánek (1738—1802) je med drugim izdal knjigo De regno regibusque Slavorum (1780). Kakor Linhart tako je tudi Dobrovský sodil o njem, da je slab prepisovalec, ker zamenjuje med sabo stare narode, ki si niso prav nič v rodu. (Krbec-Michálková, Briefwechsel, 34).

¹⁰ Temu pismu je Linhart priložil iz ene tedanjih naših pratik iztrgan list (november—december), da bi pokazal Antonu, kako je opremljena z lesorezom na začetku vsakega meseca. Linhart se seveda moti, ko pravi, da izhaja pratika pri nas že stoletja, saj je najstarejša znana šele iz 1725 za leto 1726, ohranjena pa so od leta 1741 dalje. Tudi je brez osnove domneva, da utegnejo lesorezi ponazarjati še praslavske starine, saj so le-ti posnetki nemških, kakor je sploh tako imenovana Nova Kranjska pratika posnetek avgsburške izdaje. Prim. J. Štaběj, Od kdaj in od kod imamo slovensko kmečko pratiko, Slovenski etnograf, 1961, 59—66.

VI.

¹ Po tedanjih cenzurnih predpisih je moral Linhart predložiti rokopis svojega V GK II v pregled v dvojniki, kar je izid dela brez dvoma zadržalo. Cenzurni postopek pa je bil opravljen hitro: rokopis je bil predložen vrhovnemu cenzurnemu uradu na Dunaju dne 31. jan. 1791, rešitev pa je datirana z dnem 7. febr. 1791.

² Stiska za papir je bila takrat v zvezi s preskrbo vojne industrije s surovinami: za papirnate stročnice za puškine naboje je bilo treba ne samo cunj, ampak tudi makulaturnega papirja.

³ To je edini znani datum izgubljenega Antonovega pisma Linhartu. Ta je bil to pot torej z odgovorom v zamudi 4 mesece.

⁴ Gl. II. pismo, op. 8.

⁵ Ignac Alojz pl. Kleinmayr (?—1802) je bil ljubljanski založnik, tiskar in knjigar; prišel je 1782 iz Celovca in tu ustanovil podjetje, ki je obstajalo več rodov. Med drugim je založil Linhartovo veseloigro Ta veseli dan ali Matiček se ženi.

⁶ Gl. IV. pismo, op. 6.

⁷ Gl. II. pismo, op. 5.

⁸ Nadvse važna izjava o Veselem dnevu. Namen, ki ga je Linhart imel z adaptacijo znamenite Beaumarchaisove komedije, je po lastni izjavi izrazito preroden: preskusiti melodioznost in uporabnost slovenščine za zahtevno literarno vrst. Dejstvo, da Linhart niti v tem niti v naslednjih dveh pismih ne omenja uprizoritve Matička, kakor je prej s tolikšnim ognjem omenil predstavo Županove Micke, nam je zadosten dokaz, da za časa njegovega življenja ta veseloigra ni bila uprizorjena.

(Drugače D. Cvetko, »Figaro« Janeza Krstnika Novaka, Gledališki list Slov. nar. gledališča, Drama 1965—66, št. 8, 226—230.)

⁹ Gl. V. pismo, op. 8.

¹⁰ Anton je očitno želel dobiti prevode biblije v slovenščino. Izdala sta jih Primož Trubar (1555, 1557, 1560, 1561, 1566, 1567, 1579 in 1582) ter Jurij Dalmatin (1578 in 1584). Toda Linhart mu ni mogel ustreči, ker so protestantske knjige zatrli protireformatorji.

¹¹ Stari zakon, namreč Mozesove bukve v Japljevem in Kumerdejevem prevodu, je izšel 1791.

¹² Ludvik Albrecht Gebhardi (1735—1802), profesor na lüneburški viteški akademiji, je napisal za splošno svetovno zgodovino, ki je izhajala v Halle, svojo Geschichte aller wendisch-slavischen Staaten in Teutschland (1790—1797) v 4 zvezkih, od katere je tedaj izšel I. zv. Linhart z delom ni bil zadovoljen. Razloge za to navaja v predgovoru k VGK II, str. (XI, XII), češ, avtor je v načrtu spregledal Slovence in ni dosleden, ko namerava govoriti tudi o Pomorjanih, Lužiških Srbih, Čehih, Moravanih, Šlezijcih, Srbih, Bosancih in Hrvatih. Saj so tudi ti kakor Slovenci brez lastne državnosti. Treba bi bilo v takem delu upoštevati tudi Slovence, ker so imeli nekoč svoje vojvode, ker so branili svojo svobodo zoper Langobarde, Obre in Franke, dokler jih ni zavojeval Karel Veliki. Kljub vključitvi v fevdalni družbeni red so poleg drugega ohranili svoj jezik in običaje, a to je razpoznavni znak za obstanek narodnosti. Gebhardija omenja Linhart v VGK II še večkrat (str. 111, 120, 217, 228) in polemizira z njim. O njem si dopisujeta tudi Anton in Dobrovský. (Gl. Krbec-Michálková, Briefwechsel, kazalo.)

VII.

¹ Po cenzurni odločbi z dne 7. febr. 1791 bi moral Linhart v smislu klavzule »Omissis deletis imprimatur« izpustiti ali omiliti nekatera bojevita politična, a še bolj protiklerikalna mesta v VGK II. Na tista, ki jih je v rokopisu črtala cenzura zaradi politične vsebine, je opozoril Fr. Zwitter v študiji Prva koncepcija slovenske zgodovine, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, 1939, 364.

² V VGK II sicer ni poglavij s tema naslovoma, pač pa je več inkriminiranih mest zaradi preočitnega svobodomiselnosti v naslednjih poglavjih: I, § 5 Vojska med teologi; § 13 Sinoda v Ogleju, zasledovalni duh in povod za ugled te cerkve; § 32 Meništvo, opat Severin v Noriku; II, § 3 Oglejski patriarhi; § 12 Spet sinoda in razkol v Ogleju; § 30 Razširitev salzburške cerkve; III, § 3 Vera.

³ Ali se je res Linhart pritožil na dvor cesarja Leopolda II., in če se je, s kakšnim uspehom, bi bilo morda mogoče ugotoviti v dunajskem Državnem arhivu.

⁴ Po smrti cesarja Jožefa II. (20. jan. 1790) in po nastopu vlade njegovega naslednika Leopolda II. (1790—1792) so se zaradi strahu pred vplivom francoske revolucije v Avstriji krepile reakcionarne sile. Še posebno pa so se razbohotile za vlade Franca I. (1792—1835).

⁵ Temu pismu je Linhart priložil neki svoj nam neznan spis, da bi ga dr. Anton objavil ali v bodoči slavistični reviji ali v kakšnem drugem časopisu, kjer je pač sam sodeloval. Morda bo kdaj naključje reč pojasnilo. Iskati bi bilo treba nemara v Lausitzisches Magazin, Deutsches Museum, Provinzialblätter oder Sammlung zur Geschichte, Naturkunde, Moral und andern Wissenschaften, Beiträge zur weiteren Ausbildung der deutschen Sprache, Lausitzische Monatschrift.

⁶ Gl. IV. pismo, op. 6.

⁷ Gl. VI. pismo, op. 8.

⁸ Gl. VI. pismo, op. 11.

⁹ Pohlinovala prireditev poljudno poučne knjige nemškega razsvetljenca Zacharije Beckerja je izšla na Dunaju 1789 z naslovom Kmetam za potrebo inu pomoč ali uka polne vesele inu žalostne prgodbe te vasi Mildhajm. Linhart je s svojo sodbo o tej takrat koristni knjigi preoster.

VIII.

¹ V VGK II omenja Linhart dr. Antona vsaj 26-krat. Največkrat v 3. razdelku (Opažanja o položaju starih Slovanov na Kranjskem), sklicujoč se na Antonove EL I in II ali polemizirajoč z njim. Veliko hvaležnost mu izreka v VGK II, [XII]

s temile besedami: »Kolikšno zahvalo dolgujem gospodu Karlu Gottlobu Antonu v Zhorjelcu, ki mi je prvi pomagal odkrivati v jeziku bogat vir zgodovinskih resnic in me počastil z mnogimi prijateljskimi pismi, je ta spis odkrit pomnik...« Zelo navdušeno govori tudi o EL (tam, str. 180—181): »Zaslужni gospod doktor Anton v Zhorjelcu je v kaosu slovanskih starožitnosti prižgal baklo in poučil Slovane, da imajo zgodovino, ki poteka neprekinjeno iz zibelke človeškega rodu do naših dni. Ta zgodovina je njihov jezik.«

² Kataloga leipziškega knjižnega sejma iz l. 1791 sicer ni bilo mogoče dobiti, vemo pa iz bibliografij, da je K. G. Anton to leto izdal pri založniku Böhmeju v Leipzigu knjižico na 127 straneh, podpisano le z začetnicami, z naslovom Ueber die Rechte der Herrschaften auf ihre Unterthanen und deren Besizungen, nebst einigen Bemerkungen über die Verfassung in der Oberlausitz. Ali je Linhart to knjigo dobil, ne vemo; v ljubljanskih knjižnicah primerka ni najti.

³ Kako daleč je Linhart prišel s to svojo razpravo o razdelitvi dominikalne in rustikalne posesti, ne vemo. Spis gotovo ni identičen s spomenico o davčni regulaciji (ZD, str. 571).

⁴ Bridka, že takrat in pozneje spet in spet aktualna tožba o slabih knjigotrških zvezah z velikim svetom, kar je eden poglavitnih vzrokov zaostajanja naših znanosti za svetovnimi!

⁵ V V GK II, 308 pravi Linhart, da so stari Slovani poznali pivo in ga imenovali ol, ne zna pa si tega izraza razložiti. Zato mu Anton v izgubljenem pismu sporoča etimologijo besede, vendar Linhart razlage ne sprejema v celoti. Kako je Anton besedo razložil, ne vemo.

⁶ Ammianus Marcellinus (r. ok. 330 v Siriji, u. ok. 400), rimski zgodovinar, napisal je odlično delo o rimskih cesarjih *Rerum gestarum libri od Nerve* (96) do Valensa (353—78). Linhart ima prav, ko sodi, da Ammianus ni mogel še nič vedeti o Slovenih v Iliriji. Pa tudi v tem se ne moti, ko odklanja izvajanje besede pivo iz ilirščine.

Lettres de A. T. Linhart à l'humaniste lusace dr. Karel Gottlob Anton

L'auteur de ce traité, conseiller scientifique de l'Académie slovène des sciences et des arts, publie ici huit lettres, que le poète, historien et auteur dramatique slovène Anton Thomas Linhart (1756—1795) écrivit au Lusace Karel Gottlob Anton (1751—1818). L'auteur de ce traité découvrit lui-même ces lettres par hasard. Elles datent des années 1789—1792 et traitent de l'histoire la plus ancienne des Slaves, de leur degré de culture, de leur étendue territoriale, et ce qui est d'un intérêt spécial — des particularités de la langue slovène. Elles reflètent les rapports de Linhart envers ces contemporains — Kumerdej, Pohlin, Makovec, Hacquet. Les plus importantes sont ses informations sur ses pièces »Micka« et »Matiček« (5ème et 6ème lettre). Linhart y exprime clairement son but d'humaniste — mettre à l'épreuve le slovène dans un genre aussi exigeant qu'est l'art dramatique. Il est intéressant de noter combien Linhart souligne que sa langue maternelle est le slovène et qu'il est fier d'appartenir à ce peuple qui a su pendant des siècles tenir tête à la pression de divers peuples étrangers. De même notons ses expressions de joie lorsqu'il reconnaît que les Slovènes aiment leur langue, leurs coutumes et leur »originalité« — c'est-à-dire leur individualité nationale. L'exactitude du portrait de Linhart que nous avons jusqu'à présent est confirmée par ses expressions d'amour de la liberté et d'opposition à l'absolutisme étatique.